

# Jaarverslag 2004

**SMK**



**SMK**







Het afgelopen jaar is de belangstelling voor maatschappelijk verantwoord ondernemen verder toegenomen. Een goede zaak! Door bewuste keuzes te maken over de principes van bedrijfsvoering versterkt de ondernemer de identiteit en de legitimiteit van zijn onderneming. Bovendien creëert hij zo waarde voor een langere termijn.

Het vergt lef om bewust te kiezen voor duurzame ontwikkeling. Een ondernemer die de keuze maakt voor een stapsgewijze aanpak vergroot de kans van slagen. De momenten van succes – bij iedere geslaagde stap – stimuleren het proces. Dit kan een proces zijn in een onderneming, maar ook door een hele keten of binnen een branche. In onze ogen is een combinatie van een procesgerichte aanpak en gekwantificeerde criteria onontbeerlijk om het traject efficiënt te doorlopen en duurzaamheidsdoelen te realiseren.

En dat is waar SMK (Stichting Milieukeur) zich sterk voor maakt: onafhankelijke criteria opgesteld met een breed maatschappelijk draagvlak. Met aandacht voor de verbreding van milieu naar duurzaamheid en voor gelaagde criteria (barometermodel). Een visie en methode die passen in de huidige behoefte aan nuance en flexibiliteit. SMK stelt heldere criteria op binnen vier programma's: Milieukeur non-food, Milieukeur agro/food, Europees Ecolabel en Groen Label Kas. In het voorjaar 2005 komt hier een vijfde programma met een getrapt systeem bij: Duurzaam Terreinbeheer.

SMK staat voor betrouwbare, onafhankelijke criteria als richtsnoer voor duurzaam ondernemen. We bieden een concrete leidraad in een procesgerichte benadering.

Het bestuur  
SMK

	<b>Voorwoord</b>	<b>2</b>
<b>1</b>	<b>Inleiding</b>	<b>5</b>
<b>2</b>	<b>Milieukeur voor non-food</b>	<b>9</b>
2.1.	Ontwikkelingen	9
2.2	Verleende Milieukeurcertificaten	13
2.3	Nieuwe certificatieschema's	14
2.4	Milieukeurcriteria in ontwikkeling	16
2.5	Verlenging, herziening en inactivering van certificatieschema's	18
2.6	Raad voor Accreditatie	19
2.7	Klachten	19
<b>3</b>	<b>Europees Ecolabel</b>	<b>21</b>
3.1	Ontwikkelingen	21
3.2	Certificatieschema's	23
3.3	Overige ontwikkelingen	25
3.4	Producten met het Europees Ecolabel	26
3.5	Promotiecampagne Europees Ecolabel in Nederland	28
3.6	Klachten	31
<b>4</b>	<b>Milieukeur voor agro-food</b>	<b>33</b>
4.1	Ontwikkelingen	33
4.2	Ketenprojecten, -certificering en samenwerking	34
4.3	Publiciteit	37
4.4	Milieukeurcriteria in ontwikkeling	38
4.5	Nieuwe certificatieschema's	39
4.6	Verlenging, herziening en inactivering per productgroep	41
4.7	Milieukeurmonitor en milieuprestaties	43
4.7.1	Milieukeurvarkens op weg naar duurzaamheid	43
4.7.2	Milieuprestatie van ijsbergsla met Milieukeur	48
4.8	Raad voor Accreditatie	49
4.9	Klachten	49

<b>5</b>	<b>Groen Label Kas</b>	<b>51</b>
5.1	Bouwen aan een duurzame glastuinbouw	51
5.2	Herziening criteria Groen Label Kas	51
5.3	Verleende Groen Label Kas certificate	52
5.4	MIA- en VAMIL regeling	53
<b>6</b>	<b>Organisatie</b>	<b>55</b>
6.1	Samenstelling Raad, Bestuur, Colleges en bureau vanaf 31 december 2004	55
6.2	Mutaties in 2004	57
<b>7</b>	<b>Financiën</b>	<b>59</b>
	<b>Bijlagen</b>	<b>61</b>
1.a	Programma Milieukeur non-food	61
1.b	Programma "Competent Body" voor het Europees Ecolabel in Nederland	63
1.c	Programma Milieukeur agro/food	65
1.d	Programma Groen Label Kas	67
2.	Overzicht producten en diensten met Milieukeur en Europees Ecolabel per 31 december 2004	69

Maatschappelijk verantwoord ondernemen blijkt geen modeverschijnsel van voorbijgaande aard te zijn. Steeds meer bedrijven laten zien dat 'duurzaamheid' voor hen meer is dan alleen het bouwen aan een gezonde financiële basis. Naast 'profit' vormen 'people' en 'planet' tegenwoordig belangrijke drijfveren. Die trend zet door, ondanks de economische tegenwind van de afgelopen jaren.

Producenten en dienstverleners spelen daarmee ook in op een maatschappelijke vraag. Overheden (in hun rol als vergunningverlener en als groot-inkoper) stellen steeds nadrukkelijker eisen aan de wijze waarop goederen en diensten worden geproduceerd. En dat geldt evenzeer voor de afnemers in de particuliere en in de zakelijke markt. Duurzaamheid wordt steeds vaker beschouwd als een aspect van de (hoge) kwaliteit waaraan producten/diensten als vanzelfsprekend moeten voldoen.

Ondertussen is de grote vraag natuurlijk hoe bedrijven daadwerkelijk onomstreden kunnen aantonen dat hun producten/diensten voldoen aan die eisen van duurzaamheid. De tijd van 'trust me' ligt definitief achter ons. 'Show me', daar gaat het tegenwoordig om. Afnemers eisen onafhankelijk bewijs.

Daaraan gaat echter nog iets vooraf. Want om überhaupt duurzaam te kunnen leveren moeten producenten/dienstverleners weten aan welke eisen ze dan precies zouden moeten voldoen. Het gaat immers om bovenwettelijke prestaties. Met andere woorden: er bestaan geen overheidsnormen en -voorschriften voor. Zowel bedrijven als afnemers hebben dan behoefte aan algemeen erkende criteria. Zelfgefabriceerde garanties voldoen daar niet aan. Bedrijven willen een betrouwbaar referentiekader hebben en afnemers willen er blindelings op kunnen vertrouwen dat duurzaamheidsclaims 'kloppen'.

Criteria voor duurzame producten/diensten zullen daarom afkomstig moeten zijn van een organisatie die deskundig, betrouwbaar en onafhankelijk is. Feitelijk heeft SMK (Stichting Milieukeur) zich in de afgelopen jaren langs die lijnen ontwikkeld. Aanvankelijk werd SMK vooral geïdentificeerd met het Milieukeurlogo, dat bedrijven kunnen aanvragen als ze voldoen aan de criteria die onder auspiciën van de breed samengestelde Colleges van Deskundigen van Milieukeur non-food en Milieukeur agro/food worden ontwikkeld. Om uiteenlopende redenen vragen echter betrekkelijk weinig bedrijven dat logo aan. Veel belangrijker is de benchmark-functie die de criteria vervullen, zoals ook uit onderzoek is gebleken<sup>1</sup>.

SMK heeft zich afgelopen jaren steeds meer ontwikkeld tot een organisatie die ook initiatieven neemt om partijen in diverse ketens van producten en diensten met elkaar in

<sup>1</sup>"De wereld achter het logo", Schuttelaar & Partners, 2003.

gesprek te brengen met het oog op samenwerking bij het realiseren van duurzaamheid. SMK vervult daarmee een platformfunctie.

Dat is ook een belangrijke reden dat SMK wordt ondersteund door de overheid. In zijn advies 'Keurmerken en duurzame ontwikkeling' (2004) onderschreef de SER het belang daarvan: "Vanwege het publieke en maatschappelijke belang van de bevordering van duurzame productie en consumptie is een actieve rol van de overheid en andere belanghebbende partijen hierbij legitiem en wenselijk. De overheid heeft vanuit de behartiging van publieke belangen de taak duurzame ontwikkeling te stimuleren, mede omdat die niet vanzelf in de markt tot stand komt."

Het SER-advies werpt de vraag op hoe de komende jaren kan worden voorzien in de behoeften aan betrouwbare duurzaamheidscriteria en aan transparantie over duurzaamheidsaspecten van producten en diensten. Voor SMK is de vraag welke rol de SMK-programma's (kennis en ervaring die is opgedaan) daarin kunnen spelen. Er is een duidelijke 'markt' voor criteria-ontwikkeling zoals in de SMK-programma's Milieukeur agro/food, Milieukeur non-food, Groen Label Kas en Europees Ecolabel de afgelopen jaren heeft plaatsgevonden. De manier van criteriaontwikkeling - met een sterke stakeholder-betrokkenheid - versterkt dat.

De hoofdstukken 2 tot en met 5 doen verslag van de vier programma's van SMK. Bijlage 1 geeft een verkorte beschrijving van de programma's. Bijlage 2 bevat een overzicht van de gecertificeerde producten en diensten.

### **“Milieukeur als een verlenging van ons huidige kwaliteitssysteem”**

*De heer Heukels is manager Product Development bij cateraar Sodexho, marktleider in Nederland als het gaat om cateren. In zo'n 1.500 bedrijfsrestaurants voorziet Sodexho per dag ongeveer een half miljoen lunchgebruikers van eten en drinken. “Als je zoveel mensen te eten geeft, moet je verantwoord inspelen op de markt. Een toenemende vraag naar verantwoorde producten of de zorg om overgewicht vertalen wij naar de cateringpraktijk.” Sodexho overweegt momenteel of en hoe Milieukeur in te passen in haar keten.*



*Milieukeur voor cateraars bestaat nog niet, maar SMK onderzoekt nu wat het keur voor een cateraar zou betekenen. Voor Sodexho is het van belang te weten wat de meerwaarde van Milieukeurcertificering voor het bedrijf zou zijn. Duidelijk is dat de meeste milieuwinst te behalen is bij het inkoopbeleid. Door afspraken te maken met verschillende producenten en leveranciers in de keten kan een cateraar richting geven aan een meer milieuvriendelijke teelt en productiewijze. “Ik zou Milieukeur daarnaast zien als een verlenging van ons huidige kwaliteitssysteem.” Op het energie-, water- en afvalbeleid is Sodexho minder aanspreekbaar. “Onze klanten bepalen zelf waar ze de stroom voor hun bedrijfsrestaurant onttrekken en of er waterbesparende maatregelen doorgevoerd worden. Wij bepalen waar de aardappel vandaan komt.” Steeds vaker doen klanten navraag over milieu-, sociale en duurzaamheidsaspecten van het voedsel, constateert Heukels. “Een ministerie of universiteit is daar alerter op dan sommige bedrijven. Zo is het klantenbestand deels sturend voor de mate waarin duurzaamheid wordt doorgevoerd in ons bedrijf.”*



### 2.1 Ontwikkelingen

#### **Milieukeurcriteria groene elektriciteit gepubliceerd**

Aansluiten bij marktbehoeften is dé uitdaging voor Milieukeur non-food. Zo is er afgelopen jaar vol enthousiasme gewerkt aan criteria-ontwikkeling voor groene energie, met als resultaat een in december 2004 gepubliceerd certificatieschema Milieukeur groene elektriciteit. Energieleveranciers en milieu-organisaties hebben zich hiervoor ingezet. Rond de tafel van SMK is intensief gediscussieerd over additionaliteit (aankoop van groene elektriciteit dient te leiden tot nieuw duurzame energievermogen), bio-energie (thema's als mest, diermeel), energie uit huishoudelijk afval en rioolwaterzuiveringsslib. Ook de controle van duurzame elektriciteit op herkomst en geleverd volume is essentieel: is groene stroom ook echt groen?

Met het open gaan van de energiemarkt per 1 januari 2005 vormt de behoefte aan een gedegen controle een belangrijke drijfveer om Milieukeur voor groene elektriciteit te realiseren. Van de kant van het ministerie van VROM en het ministerie van EZ is gewezen op de taak die DTe (Dienst uitvoering en Toezicht Energie) heeft op de controle van levering van groene stroom, onder verwijzing naar het 'handhavingsplan'. De overheid acht Milieukeur voor deze productgroep niet wenselijk en geeft er de voorkeur aan de resultaten van de discussie over de duurzaamheid van biomassa en het proces van energietransitie af te wachten, alvorens energiebedrijven besluiten tot het aanvragen van Milieukeur. Voor marktpartijen is tot op heden de noodzaak tot Milieukeur door het handhavingsplan niet komen te vervallen.

Voor bio-energie en geïmporteerde elektriciteit (voor binnenlandse en buitenlandse duurzame energieproductie gelden dezelfde milieucriteria) zal het niet eenvoudig zijn aan te tonen dat aan de Milieukeurcriteria wordt voldaan. Toch is de verwachting dat in 2005 Milieukeur op groene elektriciteit een feit zal zijn.

**Helma Kip, Essent:** "Wij willen duidelijkheid voor de consument dat groene stroom ook echt groen is. Als de markt per 1 januari open gaat, mag iedereen elektriciteit gaan verkopen. Nu is dat voorbehouden aan de bestaande elektriciteitsbedrijven, en die hebben zich wat betreft groene stroom altijd keurig aan de regels gehouden. Nieuwe aanbieders moeten hun plek in de markt nog veroveren, en misschien zullen ze daarbij wat minder nauwkeurig te werk gaan. Er is niet voorzien in enige overheidscontrole daarop. Ook de controle op het aanbieden van elektriciteit onder de wettelijke naam groene energie is (nog) niet geregeld."

**Sible Schöne, WNF:** “Juist om de bestaande skepsis over groene stroom weg te nemen (en die heeft juist te maken met twijfel aan de betrouwbaarheid van de groene claim) moet er Milieukeur komen. Dan hoef je niet stuk voor stuk die groensuggereerders aan te pakken en heb je meteen duidelijkheid.

**Michiel Rexwinkel, directeur Green Choice:** “Stroomleveranciers hebben afgelopen jaren klanten gelokt met groene energie. Die klanten willen ze houden. Een flinke prijsverhoging voor groene energie zou dat zeker in de wielen rijden. En weliswaar is de term ‘groene elektriciteit’ wettelijk gedefinieerd, maar wat weerhoudt een stroomproducent om een andere naam te gaan hanteren die ook ‘groen’ suggereert, terwijl hij feitelijk ‘grijze’ stroom gaat leveren?”

**Ad van den Biggelaar, in 2004 directeur van Stichting Natuur en Milieu:** “De enige extra criteria die wij willen stellen betreffen kippenmest, zuiveringsslib en diermeel. En het is alleen maar logisch om die niet in je groene stroom te willen hebben. Sterker nog: je kunt die stoffen veel beter gebruiken dan ze te verbranden!”  
“Het is een unieke kans om met Milieukeur voor echt groene stroom de markt op te kunnen met steun van ook de grote leveranciers. Het is niet eerder voorgekomen dat het bedrijfsleven zo enthousiast was voor Milieukeur. En dan nog wel voor een product waar elk huishouden elke dag mee te maken heeft. Die kans voor een doorbraak van Milieukeur mogen we niet missen.”

### **Milieukeur autowasininstallaties ‘nieuwe stijl’**

Ook in het project Milieukeur autowasininstallaties ‘nieuwe stijl’ staat aansluiting bij de markt centraal. Aanvankelijk richtte de aandacht zich op het perspectief voor een duurzaamheidslabel in de autowassector voor particulieren. De consumentenbelangstelling hiervoor laat te wensen over, zo blijkt. De Bovag-afdeling Autowasbedrijven heeft alleen interesse voor zo’n label als er een forse promotiecampagne via bijvoorbeeld ‘Postbus 51’ aan gekoppeld wordt. In de ‘business-to-business’-markt blijkt het idee van een duurzaamheidslabel wel aan te slaan. In deze omgeving kan een milieu- of duurzaamheids-certificaat commercieel werken, aangezien steeds meer grote bedrijven dit van hun toeleveranciers en dienstverleners eisen. Branche-organisatie CTP (Carwash, Truckwash en Poetsbedrijven) staat dan ook positief tegenover een kwaliteitskeurmerk. Het is de bedoeling het keurmerk als voorwaarde te stellen voor het lidmaatschap van de organisatie. In 2005 wordt publicatie van Milieukeur ‘nieuwe stijl’ voor autowasininstallaties verwacht.

**CTP-voorzitter Pieter Vlamings:** “Zo kan ook in onze branche het kaf van het koren worden gescheiden. Het project heeft tot doel Kwaliteit en Duurzaamheid in de sector te verbeteren. Wij zien er ook een mogelijkheid in om met de overheid beter te kunnen communiceren. Want wij merken dat de overheid soms niet goed op de hoogte is van de praktijk. Wij zijn hoe dan ook erg positief over dit project en we verwachten dat we er uiteindelijk ook in de publiciteit wel baat bij kunnen hebben.”

### **Duurzaamheidsbarometer bedrijfsafvaldiensten**

Marktbelangstelling is er voor de ontwikkeling van een ‘duurzaamheidsbarometer bedrijfsafvaldiensten’. Met behulp van een onafhankelijke duurzaamheidsbarometer is het mogelijk om een betrouwbare, integere bedrijfsreputatie op het gebied van MVO (Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen) te onderbouwen. Gedacht wordt aan een ‘groeimodel’, met op termijn meer genuanceerde niveaus, voortbouwend op een ‘instap-niveau’. In een haalbaarheidsonderzoek wordt nagegaan of het mogelijk en wenselijk is om een dergelijke barometer te ontwikkelen, zoveel mogelijk aansluitend bij bestaande initiatieven.

### **Maatschappelijk verantwoord ondernemen in de sieradenbranche**

In de sieradenbranche staat duurzaamheid eveneens in de belangstelling. In 2004 is in opdracht van de Fair Trade Organisatie over dit onderwerp een onderzoek uitgevoerd, met betrokkenheid van SMK. Eén van de manieren om de duurzaamheidsprestatie in de sector te verbeteren is de ontwikkeling van een keurmerk voor sieraden. Dit biedt consumenten de mogelijkheid een sieraad aan te schaffen dat zowel vanuit milieu- als sociaal oogpunt duurzaam geproduceerd is. Producenten zien het op de markt brengen van een sieraad met Milieukeur als mogelijkheid zich te onderscheiden en nieuwe commerciële kansen te creëren. Eind 2004 is een begin gemaakt met een haalbaarheidsonderzoek, gericht op de grondstoffen goud, zilver en diamanten. Of een duurzaamheidslabel in deze sector levensvatbaar is, zal in 2005 blijken.

### **Duurzaam inkopen**

Duurzaam inkopen krijgt nu volop aandacht. Staatssecretaris Van Geel riep in oktober 2004 overheidsinstellingen op om in 2010 tenminste 50% van de producten en diensten duurzaam in te kopen. SenterNovem ontwikkelt een menukaart als hulpmiddel voor duurzaam inkopen met eenvoudige specificaties op drie niveau's voor diverse productgroepen. SMK levert een bijdrage aan deze menukaart. Milieukeurcriteria kunnen een betrouwbaar richtsnoer zijn en ook het Milieukeurcertificaat is een betrouwbaar hulpmiddel als waarborg dat aan als 'streng' beschouwde milieucriteria wordt voldaan.

**Christel Ankersmit, beleidsmedewerker ministerie van VROM:** “Een overheid mag helaas Milieukeur niet als eis hanteren. Ook het Europees Ecolabel of de FSC-keur voor tropisch hout mag een overheidsinkoper niet als eis stellen. De EU-regels voor de interne markt verbieden dat, omdat het discriminerend kan werken voor leveranciers die hetzelfde product of dienst kunnen aanbieden, zonder dat het vrijwillige Milieukeur eraan verbonden is. Wél kunnen de onderliggende criteria van de diverse keurmerken gebruikt worden. Deze kan de overheidsinkoper opnemen in zijn Programma van Eisen. Dergelijke duurzaamheids-criteria zijn intussen voor 28 productgroepen geformuleerd; deze zijn te vinden op [www.senternovem.nl/duurzaaminkopen](http://www.senternovem.nl/duurzaaminkopen). Bij het vaststellen van die criteria is dankbaar gebruik gemaakt van de criteria van Milieukeur. Het keurmerk geeft dan aan dat aan de onderliggende criteria wordt voldaan”.

### **MIA- en VAMIL-regeling: profijt van Milieukeur**

Producten en diensten hebben financieel voordeel bij Milieukeurcertificering. Diverse bedrijven hebben een beroep gedaan op de zogenaamde ‘MIA- en VAMIL-regeling’. Dit zijn stimuleringsregelingen voor investeringen in milieuvriendelijke bedrijfsmiddelen voor ondernemers. Investerings die nodig zijn voor het Milieukeurcertificaat komen sinds 1 januari 2004 in aanmerking voor de MIA- en VAMIL-regeling. Het gaat om apparatuur die moet worden aangeschaft om aan de Milieukeurcriteria voor milieuvriendelijke producten en diensten te voldoen (exclusief gebouwen).

### **Platformfunctie SMK**

Om de aansluiting bij de markt te verbeteren en het draagvlak voor de activiteiten van SMK te vergroten is actief contact gezocht en onderhouden met uiteenlopende branche-organisaties, bedrijven, maatschappelijke organisaties, kennisinstellingen en overheden. Doel van deze gesprekken: kennismaking, informatie-uitwisseling, het kweken van begrip, aansluiting zoeken bij marktbehoeften, afstemming en ontwikkeling van gezamenlijke activiteiten. Criteria-ontwikkeling staat hierin veelal centraal. Aan Milieukeurcertificering wordt minder belang gehecht vanwege kosten, administratieve rompslomp en gebrek aan informatie ‘terug-in-de-keten’. Het netwerk van organisaties in het maatschappelijk krachtenveld waarmee SMK samenwerkt is uitgebreid. Het komend jaar staat verdieping van de contacten en relaties van SMK en verdere uitbreiding van het netwerk op het programma, om haar functie als breed discussieplatform voor criteria-ontwikkeling uit te bouwen.

**Frits van Wesemael, voorzitter Colleges van Deskundigen SMK:** “In het SER-advies Keurmerken en Duurzame Ontwikkeling staat dat veel bedrijven onze criteria als benchmark hanteren. SMK is steeds meer een platform voor duurzaamheidscriteria. We willen duurzaam consumeren en produceren bevorderen door middel van het ontwikkelen van criteria. Mijns inziens slaan we de juiste richting in door onszelf deze nieuwe rol te geven. De platformfunctie is in feite vanzelf ontstaan. We merken dat er vanuit maatschappij en bedrijfsleven steeds vaker contact met ons wordt gezocht in verband met de expertise die wij hebben opgebouwd met het creëren van een breed maatschappelijk draagvlak. SMK kan zowel het bedrijfsleven als ketens helpen bij het concretiseren van beleid in het kader van maatschappelijk verantwoord ondernemen en duurzaamheid. Wij zijn goed geëquipeerd om ook voor deze bredere doelstellingen criteria op te stellen”.

## 2.2 Verleende Milieukeurcertificaten

In de productgroep GFT-zakken heeft KIVO Plastic Verpakkingen in 2004 Milieukeur verworven. Het certificaat heeft betrekking op de BIO-containerzakken. Voor acceptatie door de sector Composterende van de Vereniging van Afvalverwerkers dienen vanaf 1 september 2003 GFT-afvalzakken van 120 liter tot 350 liter te voldoen aan de Milieukeurcriteria voor GFT-afvalzakken en voorzien te zijn van het Milieukeurlogo, in combinatie met het ‘kiemplantlogo’. Staatssecretaris Van Geel heeft in september 2004 besloten dat de wettelijke inzamelplicht voor gft-afval blijft bestaan. Wel krijgen gemeenten meer vrijheid bij het inzamelen, zodat ze meer met de plaatselijke situatie rekening kunnen houden.

Smeba Brandbeveiliging BV heeft in de productgroep brandblusmiddelen Milieukeur gekregen voor de Smeba koolzuurblusser van het type MC02 – 2 kg en het type MC05 – 5 kg.

Met de Granuflex veiligheidstegels en rubbertegels beschikte Granuband BV al over Milieukeur in de productgroep veiligheidstegels en in-situ vloeren. In 2004 heeft Granuband ook voor de Granuflex daktegels een Milieukeurcertificaat ontvangen.

**Salesmanager Bert Kösters:** “Wij zijn in Nederland de enige producent van rubbertegels. Veel rubbertegels worden gemaakt in Azië bijvoorbeeld in Maleisië. De kwaliteit van tegels uit Azië is vaak veel lager dan de kwaliteit van onze tegels. Voor consumenten is het heel moeilijk om de kwaliteit van de tegels te bepalen. Het gaat vooral om de kwaliteit van het rubber en van de lijm. Wij wilden onze kwaliteit uitdrukken, daarom hebben we voor Milieukeur gekozen. We zijn blij dat we ons met Milieukeur kunnen onderscheiden van andere tegels”.

Van der Valk Hotel Assen mag zich het eerste hotel met Milieukeur noemen. In 2004 verwierf dit hotel Milieukeur voor de productgroep hotels en conferentiecentra. Wim Noordhoek, milieucoördinator Van der Valk Hotel Assen is zeer positief over Milieukeur: "Het label heeft een grote naamsbekendheid, na vijf jaar intensief werken met milieu is dit de erkenning voor ons werk". De belangrijkste maatregel die heeft geleid tot het behalen van Milieukeur is het monitoren van het verbruik van gas, water, elektra en afval. Qua waterbesparing heeft het hotel een besparing van 8 miljoen liter water per jaar bereikt. Dit is onder andere het gevolg van aangepaste vaatwasmachines, begrenzers in douches en hergebruik. Ook bespaart het hotel veel op het verbruik van elektriciteit en gas, als resultaat van de installatie van timers en energiezuinige lampen.

De nieuwe verblijfsrecreatiebedrijven met Milieukeur in 2004 zijn Camping De Boskant in Oisterwijk, Camping Lauwersoog in Lauwersoog, Camping Midden Drenthe in Zwiggelte, Camping De Raatakkers in Hyken, Recreatiecentrum Ackersate in Voorthuizen, Vakantie- en Conferentieoord Mennorode in Elspeet, Groepsvakantiehuis Jonkersbergen in Den Hoorn-Texel en Stayokay Ameland in Hollum.

**De heer M. Damhuis, Assistent Manager bij Stayokay Ameland:** "Het behalen van Milieukeur is niet vanzelfsprekend. Het hele team werkt eraan mee. Ook gasten worden ingezet om mee te denken aan mogelijkheden om het milieu een warm hart toe te dragen. Het scheiden van afval, waterbegrenzers, spaarlampen, verwarmingen uit bij vertrek van de kamers enz., alle beetjes helpen. We hebben speciale arrangementen waarin kinderen spelenderwijze al bewust worden gemaakt van het milieu. Meedoen aan Milieukeur is een mooie stap om een begin te maken."

## 2.3 Nieuwe certificatieschema's

### Groene elektriciteit

Na jaren van wisselende maatschappelijke belangstelling voor het onderwerp is in 2003 de criteria-ontwikkeling voor Milieukeur groene energie nieuw leven ingeblazen. Samen met diverse maatschappelijke organisaties, energieleveranciers en andere betrokken partijen heeft SMK voor groene elektriciteit Milieukeurcriteria ontwikkeld. Belangrijke onderwerpen zijn additionaliteit (aankoop van groene elektriciteit dient te leiden tot nieuw duurzame energievermogen), de inzet van biomassa en de controleerbaarheid van de eisen. Ook de aansluiting met het 'Actieplan biomassa' en de stuurgroep 'BERK' is een belangrijk aandachtspunt. De overheid is geen voorstander van Milieukeur voor deze productgroep. Intensieve discussies hebben geresulteerd in het Milieukeurcertificatieschema groene elektriciteit, dat is vastgesteld per 1 januari 2005 en geldig is tot 1 januari 2008 (zie ook 2.1).

### **“Milieukeur geeft garantie voor echt groene elektriciteit”**

*“Dat was één van de redenen om het ontwikkelen van Milieukeurcriteria voor groene elektriciteit te stimuleren,” vertelt Hans Jager, beleidsmedewerker afval en energie van Stichting Natuur en Milieu. Namens de milieubeweging nam hij naast energiebedrijven zitting in de begeleidingscommissie die betrokken was bij het ontwikkelen van de criteria. Het uitgangspunt dat groene energie ook daadwerkelijk groen moet zijn, bracht energiebedrijven en maatschappelijke organisaties bijeen. “Daar waar de huidige definitie van groene energie bronnen als zuiveringsslib, kippenmest en grootschalige waterkrachtcentrales toelaat, sluit Milieukeur deze uit.” Het Milieukeurmerk stelt ook eisen aan de herkomst van elektriciteit. Voor de consument moet duidelijke productinformatie beschikbaar zijn op de website van de leverancier en de jaarnota.*



*“Het was een leerzaam proces om samen met het bedrijfsleven Milieukeurcriteria voor elektriciteit vorm te geven.” Onder de hoede van de kritische procesbegeleider SMK zijn naar ieders tevredenheid gedegen criteria tot stand gekomen. Jager verwacht dat vanaf 1 januari 2005 wanneer de criteria beschikbaar zijn energiebedrijven wel degelijk vraag naar het Milieukeur zullen hebben. Uiteindelijk hoopt hij dat dit proces een beleidsverandering omtrent groene energie teweegbrengt, zodat in de toekomst alle groene energie die verkocht wordt, voldoet aan de Milieukeurcriteria.*

De Milieukeurcriteria voor groene elektriciteit hebben betrekking op de milieukwaliteit van de toegepaste duurzame energiebronnen. De leverancier van groene elektriciteit garandeert dat de hoeveelheden verkochte en geconsumeerde elektriciteit in een bepaal-

de periode ook daadwerkelijk op het elektriciteitsnet zijn gezet en van de aangegeven oorsprong zijn.

Voor binnenlandse duurzame energieproductie zijn dezelfde milieucriteria van toepassing als voor buitenlandse duurzame energiebronnen. Aankoop van groene elektriciteit dient te leiden tot nieuw duurzaam energievermogen. Voor bio-energie zijn aanvullende milieu-eisen geformuleerd. Voor waterkracht en bio-energie zullen in de herziening in 2008 additionele eisen worden opgenomen.

### **Hotels en conferentiecentra**

De Milieukeurcriteria voor hotels en conferentiecentra zijn gepubliceerd per 1 januari 2004 en geldig tot 1 januari 2006 (zie ook 2.2 en 2.5). Restaurants die onderdeel uitmaken van hotels en conferentiecentra vallen ook onder de productgroep. Bedrijven waarvoor de hoofdactiviteit het serveren van maaltijden is ('zelfstandige' restaurants), vallen niet onder de productgroep. De optionele eis voor duurzaam bouwen tijdens nieuwbouw, verbouw of renovatie is geactualiseerd in de vorm van een handzaam rekenmodel, waarmee de milieubelasting van productkeuzes berekend kan worden. De Milieukeurcriteria zijn gekoppeld aan het hoogste niveau ('goud') van de Milieubarometer, beheerd door de Stichting Keurmerk Milieu, Veiligheid en Kwaliteit (Stichting KMKV).

### **Koffers**

De Milieukeurcriteria voor (reis)koffers zijn per 1 januari 2004 gepubliceerd (geldig tot 1 januari 2007). Er gelden materiaalspecifieke eisen voor textiel, metalen, leer en kunststoffen en rubber. Overige eisen betreffen lijmen, duurzaamheid, levensduur, reparatiebaarheid van het product, onderhoudsinformatie en de verpakking.

## **2.4 Milieukeurcriteria in ontwikkeling**

### **Autowasinstallaties 'nieuwe stijl'**

Om meer aansluiting bij de markt te vinden heeft SMK zich georiënteerd op de mogelijkheden om de huidige Milieukeurcriteria voor autowasinstallaties te vernieuwen. Uit het uitgevoerde haalbaarheidsonderzoek (inclusief een enquête onder exploitanten en leveranciers van autowasinstallaties) blijkt dat er draagvlak is voor Milieukeur autowasinstallaties 'nieuwe stijl'. Echter, de begeleidingscommissie heeft geconcludeerd dat de meerwaarde van een keurmerk voor bedrijven die particulieren als klant hebben minimaal is. Met beperkte mogelijkheden voor promotie ziet de begeleidingscommissie geen heil in een systeem dat leidt tot nog meer controleurs en administratieve lasten voor de bedrijven, zonder direct financieel voordeel. Wel blijken er mogelijkheden te liggen voor een keurmerk bij de autowasinstallaties die werkzaam zijn in de zakelijke markt, aansluitend bij bestaande initiatieven. Hiervoor zal de criteria-ontwikkeling in de eerste helft van 2005 worden afgerond (zie ook 2.1). De resultaten van het traject naar Milieukeur 'nieuwe stijl' beïnvloeden het herzieningstraject van de huidige Milieukeurcriteria. Om

deze reden is besloten het huidige Milieukeurcertificatieschema autowasininstallaties tot 1 juli 2005 ongewijzigd te verlengen.

### **Bouwsystemen renovatie woningbouw**

SMK heeft een haalbaarheidsonderzoek uitgevoerd naar de mogelijkheden om voor bouwsystemen voor de renovatie van woningen Milieukeurcriteria te ontwikkelen. De markt heeft behoefte aan een nieuwe impuls, maar of hier een rol voor SMK is weggelegd is de vraag. Wanneer marktpartijen daartoe een concreet verzoek doen, zullen Milieukeurcriteria voor bouwsystemen voor de renovatie van woningen worden ontwikkeld.

### **Dagrecreatie**

In 2004 is gestart met het uitwerken van Milieukeurcriteria voor dagrecreatie, waaronder dagattractieparken. In 2005 zal worden nagegaan of een vervolg van dit project opportuun is. Vraag is of een koppeling aan de criteria aan het hoogste niveau ('goud') van de Milieubarometer voor dagrecreatie wenselijk is. De Milieubarometer wordt beheerd door de Stichting KMKV.



### **Motorenrevisie(bedrijven)**

De ontwikkeling van Milieukeurcriteria voor motorrevisie is in 2004 voortgezet. Naast de revisie van gehele motoren omvat de productgroep nu tevens motoronderdelen. Ook criteria die betrekking hebben op de bedrijfsvoering zijn verder uitgewerkt. De complexe criteria voor koelsmeer- en reinigingsmiddelen vormen een 'bottleneck' voor de aansluiting bij de praktijk. Dit is onderwerp van overleg met de VNM (Verenigde Nederlandse Motorenrevisiebedrijven).

**Bote Galema, secretaris VNM:** "BOVAG/VNM is er groot voorstander van dat er in de revisiebranche een praktisch toepasbaar keurmerk komt dat, naast milieuwinst, ook onderscheidend vermogen bezit voor de leden. Daar willen we graag tijd aan besteden. Wij zien SMK als een serieuze partner om dat traject in 2005 verder in gang te zetten".



### **(Rubberen) daktegels**

Er is onderzocht of het mogelijk is voor (rubberen) daktegels Milieukeurcriteria te ontwikkelen die zoveel mogelijk aansluiten op het Milieukeurcertificatieschema voor veiligheidstegels en in-situ vloeren. Dit heeft geleid tot een aanpassing binnen het bestaande certificatieschema veiligheidstegels en in-situ vloeren, zodat ook rubberen daktegels onder de productgroepdefinitie vallen (zie ook 2.2). Als een producent voor betonnen daktegels Milieukeur wil aanvragen, is dit overigens mogelijk via het Milieukeurcertificatieschema betonproducten.

### **Schoonmaakdiensten**

SMK heeft de mogelijkheden voor Milieukeur voor schoonmaakdiensten verkend. Er is op dit moment geen marktbelangstelling. De benaderde bedrijven hechten belang aan de betrokkenheid van de brancheorganisatie. Deze overweegt om een eigen (kwaliteits)keurmerk te ontwikkelen. SMK heeft afgezien van een haalbaarheidsonderzoek. Indien zich mogelijkheden voordoen om aan te sluiten bij het branchekeurmerk of als er sprake is van belangstelling vanuit schoonmaakbedrijven zelf, wordt de ontwikkeling van Milieukeurcriteria voor schoonmaakdiensten opnieuw overwogen.

### **Toeristische (Alpen)arrangementen**

Er is een Milieukeuronderzoek naar criteriaontwikkeling voor toeristische (Alpen)arrangementen uitgevoerd. Milieukeur lijkt geen goed instrument om te bepalen wat een uit milieuoogpunt geschikte bestemming is. Meer perspectief lijkt te liggen in aansluiting bij geaccepteerde lokale duurzaamheidssystemen, mogelijk bij 'nationale landparken', dan wel bij het Europees Ecolabel. Daarom is besloten af te zien van verdere ontwikkeling van Milieukeurcriteria op dit vlak.

### **Wasserijen (industriële natwasserijen en textielservice)**

Eerder zijn de milieu-aspecten van industriële natwasserijen en textielservice onderzocht. De beschikbare milieutechnische informatie biedt onvoldoende houvast voor de ontwikkeling van Milieukeurcriteria. Ook is er geen duidelijke marktbelangstelling voor Milieukeur. Daarom is eind 2004 besloten om af te zien van Milieukeur voor industriële natwasserijen.

## **2.5 Verlenging, herziening en inactivering van certificatieschema's**

### **Betonproducten**

In 2004 is de herziening van de Milieukeurcertificatieschema's voor betonnen bouwstenen en bouwblokken en voor betonbanden, betonstraatstenen en betontegels voorbereid. Het marktaandeel van betonproducten waarin granulaat toegepast wordt is beperkt. De begeleidingscommissie heeft het College van Deskundigen geadviseerd de minimale vervangingspercentages van het grove toeslagmateriaal in betonbanden, betonstraatstenen en betontegels te verlagen, om de acceptatie van Milieukeur onder producenten te vergroten. Het voorstel om de percentages voor de inzet van granulaat te versoepelen is voorgelegd aan betrokkenen. Het merendeel reageerde positief. SMK is van plan om de geldigheid van de eisen te beperken tot twee jaar omdat verwacht wordt dat de beschikbaarheid van geschikt granulaat toeneemt en de prijs lager wordt. In januari 2005 wordt een besluit genomen over de herziening van de Milieukeurcertificatieschema's. Vanwege de ingangsdatum van de nieuwe NEN-normen is de geldigheid van de certificatieschema's voor betonproducten ongewijzigd verlengd tot 1 februari 2005.

### **Verblijfsrecreatie/hotels en conferentiecentra**

Het certificatieschema voor verblijfsrecreatie zal per 1 april 2005 met een jaar ongewijzigd worden verlengd. Om aansluiting bij de markt te houden is stroomlijning van de certificatie voor Milieukeur/Milieubarometer en Europees Ecolabel op termijn noodzakelijk. In 2004 is een onderzoek gestart om na te gaan of afstemming tussen de Milieukeurcriteria voor verblijfsrecreatie/hotels en conferentiecentra en de Europees Ecolabelcriteria voor toeristische accommodaties en kampeerterreinen mogelijk is. Voor campings, bungalowparken en groepsaccommodaties blijken de Milieukeurcriteria en die van Europees Ecolabelcriteria over het algemeen dicht bij elkaar liggen, maar sommige verplichte eisen van het Europees Ecolabel vergen meer inspanning van een bedrijf.

### **Linoleum**

De Milieukeurcriteria voor linoleum zijn met drie jaar ongewijzigd verlengd tot 1 april 2007.

### **Kattenbakvulling**

De Milieukeurcriteria voor kattenbakvulling zijn ongewijzigd verlengd met een periode van twee jaar tot 1 januari 2007.

### **Schrijfgerei**

Gezien het gebrek aan marktbelangstelling voor de Milieukeurcriteria voor schrijfgerei zijn de criteria voor schrijfgerei per 1 januari 2005 geïnactiveerd.

### **Speeltoestellen**

Voor de productgroep speeltoestellen zijn de Milieukeurcriteria ongewijzigd verlengd met twee jaar tot 1 november 2006.

## **2.6 Raad voor Accreditatie**

Naar aanleiding van een reguliere controle door de Raad voor Accreditatie is in 2003 een programma voor interne audits opgezet. In 2004 is een interne audit uitgevoerd. Deze evaluatie van de ontwikkeling en herziening van Milieukeurcriteria is positief verlopen. De suggestie om de archivering van de interpretaties van Milieukeurcriteria anders te structureren is opgevolgd.

## **2.7 Klachten**

In 2004 zijn drie klachten binnengekomen over het onterecht voeren van het Milieukeurlogo. Hiertegen is direct actie ondernomen. Inmiddels is het Milieukeurcertificaat verworven voor een product waarop Milieukeur aanvankelijk onterecht was gevoerd.

Over onjuist gebruik van het Milieukeurlogo in een folder zijn intussen afspraken gemaakt. Ten slotte ging het om een afbeelding van het Milieukeurlogo op demonstratiemateriaal, waarbij geen monsters aan derden zijn verstrekt. Een andere klacht is door de certificatie-instelling afgehandeld: het product in kwestie voldoet aan de Milieukeurcriteria.

### 3.1 Ontwikkelingen

#### Europees Ecolabel in Nederland

Het Europees Ecolabel is in 1992 ingesteld door de Europese Unie als Europees milieukeurmerk. SMK is voor Nederland de bevoegde instantie ('Competent Body') die de invoering van het Europees Ecolabel begeleidt. Het College van Deskundigen non-food van SMK adviseert de Nederlandse overheid bij de bepaling van standpunten over de criteria voor het Europees Ecolabel die per productgroep worden opgesteld. Nadat criteria in Brussel zijn vastgesteld, behandelt SMK de aanvragen voor het Europees Ecolabel in Nederland.

Besloten is dat SMK uitsluitend criteria opstelt:

- voor productgroepen waarvoor nog geen Europees Ecolabel is;
- voor productgroepen waarvan de criteria voor het Europees Ecolabel niet toereikend worden geacht in relatie tot het Nederlandse milieubeleid;
- voor producten met alleen een nationale betekenis.

De Milieukeurcriteria die tot nu toe beschikbaar zijn, passen in dit kader.

#### Europees Ecolabel in Europa

De coördinatie van het Europees Ecolabel is in handen van de Europese Commissie, die ook financiële middelen ter beschikking stelt voor het Europees Ecolabel. Alle Europese nationale milieukeurmerken zijn in het Europees Ecolabel vertegenwoordigd, waaronder het Nederlandse Milieukeur, de Scandinavische Nordic Swan, de Duitse Blaue Engel en het Franse milieukeurmerk AFNOR Environnement NF. Door de uitbreiding van de Europese Unie zijn per 1 juli 2004 tien nieuwe Europese landen toegetreden tot het bestuur van het Europees Ecolabel. Dit betekent dat het Europees Ecolabel ook in die landen kan worden aangevraagd.

#### Managementgroepen

In 2002 zijn drie managementgroepen ingesteld: voor beleid, voor coördinatie en coöperatie, en voor marketing. De beleidsgroep houdt zich onder andere bezig met de herziening van de Verordening, met de missie en visie van het Europees Ecolabel en met het geïntegreerd product beleid (Integrated Product Policy, IPP) van de Europese Commissie.

De leden van marketinggroep wisselen marketingervaringen uit. Afgelopen jaar hebben zeven landen een promotiecampagne gevoerd voor het Europees Ecolabel (zie ook 3.5).

Deze campagne heeft naast extra Europees Ecolabelhouders en een grotere bekendheid ook veel marketingervaring voor de deelnemende Competent Bodies opgeleverd.

SMK bekleedt het voorzitterschap van de Coordination & Cooperation managementgroep van december 2003 tot juli 2005. Reden waarom we in een aparte paragraaf nader ingaan op deze managementgroep.

### **Coordination & Cooperation managementgroep**

Het doel van de Coordination & Cooperation managementgroep is samenwerking tussen nationale milieukeurmerken en het Europees Ecolabel te bevorderen. In zeven Europese landen zijn de nationale milieukeurmerken bij dezelfde organisatie ondergebracht als de Competent Body van het Europees Ecolabel; het gaat hier om ISO-type 1 milieukeurmerken binnen de definitie van EN 45011. Oostenrijk blijkt voorloper in het hanteren van het nationale milieukeurmerk in relatie tot het Europees Ecolabel. Oostenrijk gebruikt het principe 'one audit, two labels' dat bedrijven de keuze biedt om voor het nationale logo óf het Europees Ecolabellogo te kiezen op basis van één criteriadocument, waarbij de criteria zoveel mogelijk op elkaar aansluiten, en middels één bedrijfsbezoek.

Samenwerking tussen het nationale Duitse milieukeurmerk en het Europees Ecolabel is in het verleden minder soepel verlopen. De Blaue Engel is zeer succesvol in Duitsland door grote politieke en financiële steun van de Duitse overheid. Jarenlang hadden Duitse bedrijven alleen behoefte aan een nationaal milieukeurmerk, waardoor samenwerking met het Europees Ecolabel op een laag pitje stond. Maar recent krijgt de Duitse Competent Body steeds meer vragen over het Europees Ecolabel. Daarom is de Duitse 'Eco-label Board' ingegaan op een uitnodiging van de Coordination & Cooperation managementgroep om over samenwerking te praten.

Begin 2004 heeft SMK twee enquêtes gehouden onder de Competent Bodies. De eerste enquête onderzocht de overeenkomsten en verschillen van de wijze van certificatie van de Competent Bodies. Hieruit bleek dat de wijze van certificatie procedureel gelijk is maar op details verschilt. De Competent Bodies voldoen grotendeels aan EN 45011 voor product-certificatiesystemen. Een tweede enquête vroeg de Competent Bodies naar de wijze waarop nationale stakeholders worden betrokken bij het Europees Ecolabel. Hierin blijken grote verschillen te bestaan. In een aantal landen bestaan er nationale 'Eco-label Boards' waarin vertegenwoordigers van belanghebbenden zitting hebben (te vergelijken met de Colleges van Deskundigen van Milieukeur). Maar er zijn ook Competent Bodies die op ad hoc basis documenten naar zelf gekozen organisaties of bedrijven sturen. Naar aanleiding van deze resultaten organiseert SMK in mei 2005 een bijeenkomst voor de voorzitters van de 'Eco-label Boards' en alle personen die verantwoordelijk zijn voor het betrekken van stakeholders in de landen zonder 'Eco-label Board'. Er blijkt bij de Competent Bodies een grote behoefte om dergelijke onderwerpen onderling te bespreken.

### **Herziening van Verordening 1980/2000**

De Europese Verordening 1980/2000 behandelt het Europees Ecolabel en geeft aan hoe de procedures verlopen. Deze Verordening is in 2000 herzien en de Europese Commissie heeft de volgende herziening uitgesteld. De beleidsgroep heeft ter voorbereiding hierop een aantal zaken besproken, waaronder: de voor- en nadelen van het omzetten van één niveau van criteria naar meerdere niveau's, het oprichten van één centrale Europees Ecolabel instelling voor héél Europa, en een versoepeling van de procedure voor criteria-ontwikkeling.

Eveneens ter voorbereiding op de herziening evalueert de Universiteit van Bologna de mate van het succes van enerzijds het Europees Ecolabel en anderzijds het Eco-Management and Audit Scheme (EMAS). Dit zijn de enige concrete beleidsinstrumenten van de Europese Unie om duurzaam produceren en consumeren te bevorderen.

### **Voorzitterschap van NL van de Europese Unie**

In de tweede helft van 2004 trad Nederland op als voorzitter van de Europese Unie die - sinds haar uitbreiding met 10 nieuwe lidstaten - nu 25 lidstaten telt. Daarmee is ook het



ledental van het bestuur van het Europees Ecolabel uitgebreid. Het Ministerie van VROM en SMK organiseerden de halfjaarlijkse Presidential Meeting van het bestuur van het Europees Ecolabel in de congreszaal van Artis. Herbert Aichinger (Europese Commissie, Hoofd van Unit DG Milieu, G2-Industry) onderstreepte tijdens die bijeenkomst zijn waardering voor de Nederlandse inbreng in de Coordination & Cooperation managementgroep.

## **3.2 Certificatieschema's**

### **Inleiding**

In 2004 zijn certificatieschema's voor het Europees Ecolabel vastgesteld voor kampeerterreinen en smeermiddelen (criteria worden in 2005 in het 'Official Journal' gepubliceerd). Herzijene certificatieschema's zijn vastgesteld voor allesreinigers en toiletreinigers, handafwasmiddelen, PC's en laptops en koelkasten.

In 2004 is gestart met de ontwikkeling van criteria voor drukwerk en zeep & shampoo. SMK is projectleider voor de herziening van Europees Ecolabelcriteria voor bodemverbeteraars & groeimedia.

### **Allesreinigers, toiletreinigers en handafwasmiddelen (DID-list)**

Bij de herziening van Europees Ecolabelcriteria voor allesreinigers, toiletreinigers en handafwasmiddelen heeft de Europese Commissie een afweging moeten maken tussen de wens om de criteria aan te scherpen en het binnenhouden van bedrijven die al werken met deze criteria. Richtinggevend daarbij is de vraag welke keuze meer milieuwinst oplevert. In dit geval denkt het bestuur van het Europees Ecolabel dat het binnenhouden van de Europees Ecolabelhouders meer milieuwinst oplevert. De conceptcriteria

zijn afgestemd op de nieuwe 'Detergents Ingredients Database' (DID-list) die in de bestuursvergadering van 17 juni 2004 zijn vastgesteld.

### **Kampeerterreinen**

De Europees Ecolabelcriteria voor kampeerterreinen zijn goedgekeurd door de Regulatory Committee op 29 september 2004. De criteria voor kampeerterreinen zijn op dezelfde wijze opgesteld als de criteria voor toeristische accommodaties. Dat maakt het overzichtelijker voor bedrijven die zowel accommodaties met appartementen als een kampeerterein beheren en voor beide diensten het Europees Ecolabel willen aanvragen. De criteria zijn voor drie jaar geldig. Begin 2005 kan een kampeerterein het Europees Ecolabel aanvragen.

### **Koelkasten**

De herziene Europees Ecolabelcriteria voor koelkasten zijn begin februari 2004 goedgekeurd. De formulering van de eis over brandvertragers gaf enige discussie omdat in Groot-Brittannië strenge eisen worden gesteld aan het gebruik van brandvertragers. Vlak voordat over deze criteria gestemd zou worden laaide de discussie nog even op over het eventueel uitsluiten van PVC elektriciteitsdraden. Uiteindelijk wordt de toepassing van PVC niet door de criteria uitgesloten.

### **PC's en laptops**

De herziene criteria voor PC's en laptops zijn goedgekeurd door de Regulatory Committee op 29 september 2004.

### **Smeermiddelen**

Eind 2004 zijn de Europees Ecolabelcriteria voor smeermiddelen goedgekeurd. SMK was projectleider. De smeermiddelenindustrie is tevreden met dit resultaat omdat er nu één criteriaset is voor heel Europa. Naar verwachting zullen de criteria van nationale milieukeurmerken en de verschillende overheidsregelingen op afzienbare termijn gelijk worden gesteld aan de Europees Ecolabelcriteria. Belangstellenden uit Australië, Canada en Brazilië hebben al interesse getoond in deze criteria. Ook zijn de criteria als basis gebruikt voor het onderdeel hydraulische oliën op de 'menukaart voor duurzaam inkopen voor overheidsinstellingen' van SenterNovem. De eerste bedrijven die het Europees Ecolabel voor deze productgroep willen aanvragen hebben al contact opgenomen met een Competent Body. In de zomer van 2005 zullen de criteria in het 'Official Journal' van de Europese Unie worden gepubliceerd, waarna het Europees Ecolabel voor smeermiddelen kan worden aangevraagd.

### 3.3 Overige ontwikkelingen

#### **Bodemverbeters en groeimedia**

SMK heeft van de Europese Commissie de opdracht gekregen om de herziening van het certificatieschema bodemverbeters en groeimedia te organiseren. In maart 2005 heeft hiervoor de eerste bijeenkomst plaatsgevonden. Aansluiting wordt gezocht bij de Milieukeurcriteria voor substraat en voor bodemverbeters (zie ook 4.4.).

#### **Meubelen**

De Europees Ecolabel conceptcriteria voor meubelen zijn in december 2003 verworpen door de Regulatory Committee. Toch wil de Europese Commissie onderzoeken of het mogelijk is om verder te gaan met de ontwikkeling van deze criteria. Competent Bodies willen namelijk dat hun nationale meubelfabrikanten het Europees Ecolabel kunnen behalen. Ook heeft een aantal grote kantoormeubelfabrikanten aangegeven in de toekomst het Europees Ecolabel te willen verwerven. Noorwegen ondersteunt de Europese Commissie hierbij en SMK stelt hiervoor haar kennis en ervaring beschikbaar. Misschien levert een scoresysteem, waarbij aanvragers verschillende manieren wordt geboden om milieuwinst te halen, een mogelijkheid om een positieve meerderheid van stemmen te krijgen bij de vertegenwoordigers van de Europese landen.

#### **Toeristische accommodaties**

##### *Gentlemen's agreement over bedrijfsbezoek*

De Competent Bodies zijn op voorstel van SMK overeengekomen dat toeristische accommodaties die het Europees Ecolabel willen behalen altijd bezocht moeten worden. Bij een bedrijfsbezoek controleert een onafhankelijke auditor of de milieumaatregelen daadwerkelijk in de praktijk worden toegepast.

##### *Vergelijking met Milieubarometer/Milieukeur*

SMK heeft de Europees Ecolabelcriteria voor toeristische accommodaties vergeleken met de criteria voor de Milieubarometer/Milieukeur voor hotels en conferentiecentra. Hieruit blijkt dat bedrijven met de Milieubarometer/Milieukeur al grotendeels voldoen aan de eisen van het Europees Ecolabel. Harmonisering van Milieukeurcriteria met de criteria van het Europees Ecolabel voor toeristische accommodaties is daarom aan de orde. Een knelpunt vormt de structuur van het Europees Ecolabel die weinig flexibiliteit biedt. Zo kunnen de kostenstructuur en de wijze waarop het Europese keurmerk wordt aangevraagd niet aangepast worden aan de typisch Nederlandse situatie.

### 3.4 Producten met het Europees Ecolabel

#### Nederland

In 2004 heeft SMK het Europees Ecolabel voor de productgroep toeristische accommodaties toegekend aan:

- Grand Hotel Opduin in De Koog - Texel
- Landal GreenParks Twenhaarsveld in Holten
- Groepsaccommodatie Doeksen in Oosterend - Terschelling
- Tulip Inn Brinkhotel Zuidlaren
- NH Leeuwenhorst in Noordwijkerhout.



De Zwitserse Papierfabriek Paloma-Horgen AG heeft het Europees Ecolabel verworven voor 360 tissue papieren producten. Paloma-Horgen AG heeft in Nederland al geruime tijd Milieukeur op Dacor toiletpapier en papieren handdoekjes. De 360 papieren producten met het Europees Ecolabel zullen door heel Europa verkocht worden. Dankzij de Europees Ecolabelcertificatie zullen de Dacor producten vanaf januari 2005 ook in C1000 verkrijgbaar zijn. Zie bijlage 2 voor het complete overzicht van producten met Europees Ecolabel.

#### Europa

Het jaar 2004 bleek succesvol voor het Europees Ecolabel. In Europa is het aantal bedrijven dat het Europees Ecolabel verworven heeft, met 47% gestegen: van 150 eind 2003 naar 220 eind 2004. Het aantal artikelen voorzien van het Europees Ecolabel is gestegen met 60%: van minder dan 250 miljoen naar bijna 400 miljoen artikelen. De omzetstijging van producten met het Europees Ecolabel in heel Europa is 46%: van 480 miljoen euro naar bijna 700 miljoen euro. Deze percentages zijn gebaseerd op cijfers van eind november 2004, dus de uiteindelijke stijging kan nog wat hoger uitkomen.

#### Thailand

Een handelsdelegatie van het Nederlandse Ministerie van Economische Zaken naar de Aziatische PATA toerismebeurs 2004 stond in het teken van het Europees Ecolabel. Euro Leisure B.V vertegenwoordigde het Europees Ecolabel. De reacties van de Thaise hotels waren zeer positief. SMK stelt zich beschikbaar om deze hotels te certificeren voor het Europees Ecolabel. Euro Leisure Thailand zal hen begeleiden bij het behalen van het certificaat.

### **“Wijs ondernemers op de bedrijfsmatige voordelen die het Europees Ecolabel met zich mee brengt”**

*Deelname aan de pilot voor het Europees Ecolabel was voor de heer Den Ouden, directeur eigenaar van Grand Hotel Opduin, een logische stap in de koers die al jaren geleden ingezet is. In Nederland heeft Grand Hotel Opduin samen met vier andere toeristische accommodaties als eerste het Europees Ecolabel ontvangen: het milieukeurmerk voor non-food producten en diensten in Europa. In de praktijk betekent dat het hotel afoal-, water- en energiebesparende maatregelen doorvoert. Zo bevat de sauna een timercontrole die zorgt voor automatische uitschakeling wanneer er niemand in zit. Ook heeft het hotel warmteterugwinnende installaties en waterbesparende afwasmachines ingezet. Op culinair gebied gebruikt het hotel meer biologische en streekproducten. De tweede chef-kok, die tevens milieufunctionaris is, zorgt voor de inbedding van de maatregelen.*



*“Als je het doet om de verkoop te stimuleren, dan zou je wel eens van de koude kernis terug kunnen komen. De markt reageert er amper op.” De meerwaarde van het label uit zich volgens Den Ouden vooral in de bedrijfsmatige voordelen zoals energie- en waterbesparing. Den Ouden raadt iedere hoteleigenaar aan zijn best te doen om het Europees Ecolabel te behalen. “Ik zou iedereen willen zeggen: dat moet je gewoon doen, joh!” De inspanningen zijn, naast het papierwerk, relatief klein. “En je moet er ook een gevoel bij hebben. Alleen dan werkt het!”*

### 3.5 Promotiecampagne Europees Ecolabel in Nederland

#### **Met de bloem kies je voor groen!**

In 2004 heeft in zeven Europese landen de promotiecampagne voor het Europees Ecolabel plaatsgevonden, met het hoogtepunt in week 43 van 12 - 17 oktober 2004. De campagne heeft een stevige basis gelegd voor de ontwikkeling en verspreiding van het keurmerk. In Nederland leverde het zes nieuwe Europees Ecolabelbedrijven op en een grotere bekendheid van het label onder bedrijven en consumenten. Het Europees Ecolabel heeft nu een eigen Nederlandse website en verschillende promotiematerialen zijn beschikbaar voor Europees Ecolabelhouders. De campagne legde ook een basis voor het Europees Ecolabel als marketing instrument. SMK zal op deze basis in 2005 verder kunnen bouwen aan meer Europees Ecolabelhouders en een grotere naamsbekendheid.

#### *Doelgroepen*

De promotiecampagne was in eerste instantie gericht op naamsbekendheid bij potentiële Europees Ecolabelaanvragers in de verblijfsrecreatiesector en textielsector. Vervolgens richtte de campagne zich op naamsbekendheid bij hoogopgeleide vrouwen tussen de 25 en 45 jaar met kinderen. Deze doelgroep is via banners op internet benaderd en leverde 4,6 miljoen pageviews op. Ruim 10.000 bezoekers klikten door naar de Nederlandse Europees Ecolabelwebsite. Het Europees Ecolabel haalde afgelopen jaar 35 keer de landelijke en regionale pers. Ook verschenen er berichten in vakbladen over het Europees Ecolabel.

#### *Promotiematerialen*

Voor de promotiecampagne zijn verschillende promotiematerialen ontwikkeld die ook de komende jaren nog ingezet kunnen worden. Placemats, key-cords, persmappen, vlaggen, deurbordjes en T-shirts zijn beschikbaar voor Europees Ecolabelhouders.



#### *Aanmoedigingsaward*

Aan vier bekende Nederlandse bedrijven is de 'Europees Ecolabel Aanmoedigings Award' uitgereikt: Bührmann Ubbens, Koninklijke Auping, Claudia Sträter en Akzo Nobel. Deze bedrijven zijn geselecteerd omdat hun producten (kantoorpapier, bedmatrassen, kledingtextiel en binnenhuisverf) al een grote mate van milieu-

vreundelijkheid kennen. Akzo Nobel heeft in Zweden, Spanje en Frankrijk het Europees Ecolabel op een aantal verfproducten. Bührmann Ubbens heeft al een aantal keurmerken op haar papierproducten verworven. Claudia Sträter werkt met vaste textielleveranciers en straalt betrouwbaarheid en duurzaamheid uit in haar winkels. Koninklijke Auping werkt in het hele bedrijf met milieucriteria.

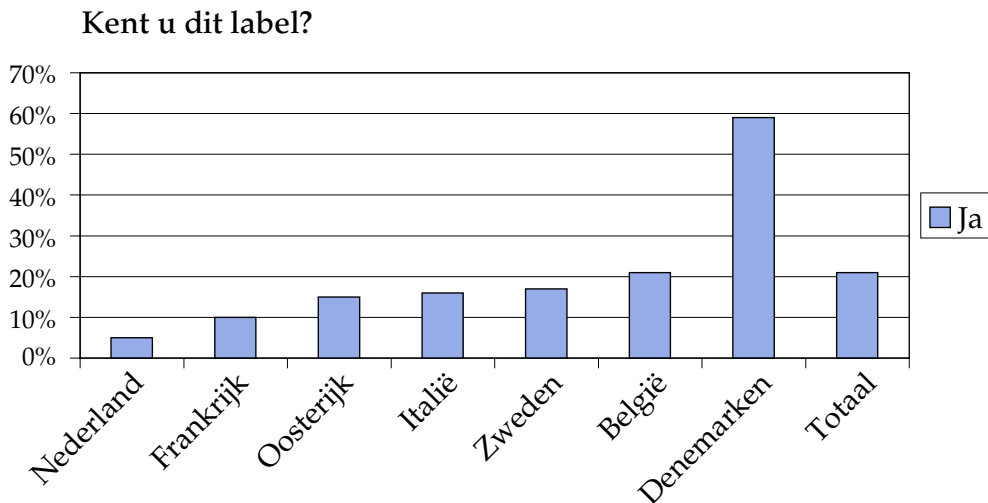
#### *Promotie in andere landen*

Naast Nederland deden Denemarken, België, Zweden, Oostenrijk, Frankrijk en Italië mee aan de promotiecampagne van het Europees Ecolabel. In totaal waren er 250 bedrijven en organisaties bij betrokken, waaronder 40 winkelketens met 5000 winkellocaties, zoals CoopItalia, CoopDenmark, Delhaize en Carrefour. Er werden uiteenlopende marketingactiviteiten georganiseerd: in België werd de Flowerweek aangekondigd via radiospotjes, in Oostenrijk deden honderden scholen mee aan een Europees Ecolabelwedstrijd en in Denemarken waren Europees Ecolabelposters op reclamezuilen te zien.

#### *Evaluatie van de promotiecampagne*

Na de campagne is half november 2004 de bekendheid van het Europees Ecolabel in de deelnemende landen gemeten. In elk land hebben ongeveer 750 mensen vragen beantwoord over het Europees Ecolabel.

**Tabel 1: kennisniveau Europees Ecolabel**

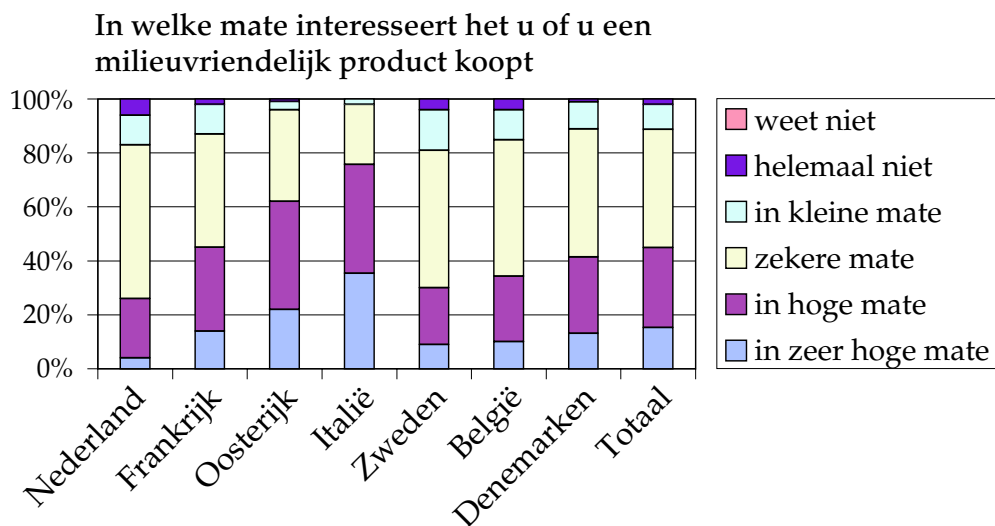


#### *Resultaten in Nederland*

Van de 713 ondervraagde mensen zeggen 34 mensen het Europees Ecolabel te kennen, dat is representatief voor vijf procent van de Nederlandse bevolking (zie tabel 1, kennisniveau Europees Ecolabel). Van de Nederlanders zegt 4% dat ze het zeer belangrijk vindt dat de producten die ze kopen milieuvriendelijk zijn. Een volgende 22% zegt dat ze dit

belangrijk vinden en het merendeel van de Nederlanders hecht er enig belang aan, te weten 57%. Voor 11% van de Nederlanders is dit een beetje belangrijk en 6% zegt dat ze het helemaal niet belangrijk vindt dat de producten die ze kopen milieuvriendelijk zijn (zie tabel 2: interesse in milieuvriendelijk product).

Tabel 2: interesse in milieuvriendelijk product

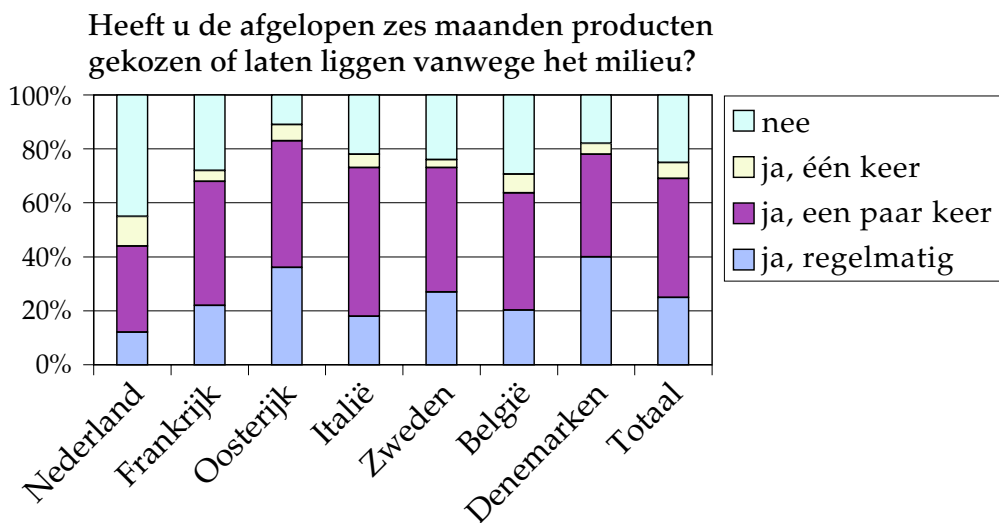


Op de vraag of men de afgelopen zes maanden een product juist heeft gekozen of laten liggen vanwege het milieu antwoordt 12% van de Nederlanders dat dit regelmatig het geval was en 32% dat dit een paar keer is voorgekomen. Daar staat tegenover dat bij 11% van de Nederlanders dit maar één keer voor gekomen is en dat 45% de afgelopen zes maanden geen bewuste milieukeuze heeft gemaakt bij het boodschappen doen (zie tabel 3: bewuste milieukeuze bij het boodschappen doen).

#### Resultaten in vergelijking

Als we deze cijfers vergelijken met de percentages van de andere landen die aan de promotiecampagne van het Europees Ecolabel meededen, zien we dat Nederland laag scoort op de bekendheid van het Europees Ecolabel. Ook de bereidheid van de Nederlandse consument om te kiezen voor milieuvriendelijkere producten is laag in vergelijking met de andere onderzochte landen. En de vraag of men producten heeft gekozen of juist laten liggen vanwege het milieu beantwoorden Nederlanders het vaakst met: "Nee".

Tabel 3: bewuste milieukeuze bij het boodschappen doen



#### Milieubewuste Nederlanders

Het is duidelijk dat Nederlanders consumenten niet zo milieubewust zijn als consumenten in andere onderzochte landen. Maar wellicht leeft in de zeven onderzochte Europese landen duurzaam productbeleid juist sterk en komt Nederland in vergelijking met de 18 niet onderzochte Europese landen beter uit de bus. Het aantal Europees Ecolabelbedrijven per land loopt overigens niet parallel aan de gemeten milieubewustheid van de burgers van dat land.

#### Conclusie van de evaluatie van de Europees Ecolabel promotiecampagne

Nederlandse burgers denken misschien van zichzelf dat ze milieubewust zijn maar dat blijkt niet uit voorgaande evaluatie van de promotiecampagne. Ook de Nederlandse overheid heeft de laatste jaren minder aandacht gegeven aan het motiveren van de Nederlandse consument om duurzame keuzes te maken. Gezien de beperkte middelen kan het Europees Ecolabel zich niet richten op het milieubewust maken van consumenten. Professionele inkopers en overheidsinstellingen vormen daarentegen een beter bereikbare doelgroep. Met de toenemende aandacht voor maatschappelijk verantwoord ondernemen verwacht SMK dat de behoefte aan concreet meetbare maatregelen zal toenemen.

### 3.6 Klachten

Er zijn in 2004 geen klachten bij SMK binnengekomen over het Europees Ecolabel of over het onterecht voeren van het Europees Ecolabellogo.



### 4.1 Ontwikkelingen

Milieukeur agro/food zette de marktgerichte oriëntatie voort. Naast het beheer van criteria voor Milieukeur in de primaire agrarische sector vertaalde zich dat in een sterke focus op Milieukeur-concepten voor ketens, te weten be- en verwerkende bedrijven én handel en retail.

Het aantal aanmeldingen voor het certificaat Milieukeur bleef in 2004 stabiel ten opzichte van 2003. Een afname van deelname was er in een aantal open teelten. Een toename van deelname was er te zien bij bedrijven die agrarische producten verhandelen en/of verwerken. Zij hebben Milieukeur ontdekt als middel om een concrete invulling te geven aan het proces van verduurzamen.

#### **Getrapte of barometersystemen**

SMK constateert dat bedrijven een voorkeur hebben voor getrapte of barometersystemen om daarmee flexibel op marktontwikkelingen te kunnen reageren. Op verschillende manieren hebben dit soort systemen het afgelopen jaar vorm gekregen.

Voor de inkoop van bloemen en planten door bloemisten is een systeem ontwikkeld waarbij een aantal duurzame concepten (MPS, GEA/biologische bloemen en Milieukeur) kunnen worden gecombineerd.

Voor de AGF (aardappelen, groenten en fruit-)afdeling in de supermarkt wordt gezocht naar een vergelijkbare systematiek. Er wordt gedacht aan de combinatie van biologische, Fair Trade-, Milieukeur- en mogelijk streekproducten.

SMK is een samenwerkingsverband met Plant Research International BV (PRI) aangegaan met betrekking tot een certificatieschema 'duurzaam terreinbeheer'. Dit is een barometersysteem met drie niveaus, waarbij het bronzen niveau door PRI is ontwikkeld (het duurzamer beheren van verhardingen) en het gouden niveau gelijk staat aan Milieukeur (zowel het beheer van groene als ook verharde terreinen). Het zilveren niveau is de overgang tussen brons en goud.

#### **Certificatieschema Agrarische Producten en Voedingsmiddelen**

Om de Milieukeursystematiek nog toegankelijker en bruikbaar te maken is het certificatieschema Agrarische Producten en Voedingsmiddelen (APV) aangepast. Naast algemene eisen die voor alle productgroepen gelden, stellen de drie nieuwe certificatieschema's: plantaardige, dierlijke en be- en verwerkte producten, specifieke eisen per productgroep.

## MIA- en VAMIL-regeling

Sinds 1 januari 2004 komen investeringen, die nodig zijn voor het verwerven van het Milieukeurcertificaat, in aanmerking voor de MIA- en VAMIL-regeling. Deze fiscale regelingen beogen toename van de investeringen in milieuvriendelijke bedrijfsmiddelen (gebouwen uitgezonderd). In 2004 hebben enkele tientallen ondernemers van de regeling gebruik gemaakt. Het totaal geïnvesteerde vermogen voor deze regelingen in relatie met Milieukeur ligt in 2004 op circa € 300.000.

### 4.2 Ketenprojecten, –certificering en samenwerking

Ketensamenwerking ter bevordering van duurzaamheid lijkt moeilijk van de grond te komen. De prijzenoorlog tussen de supermarkten én de meerkosten van certificering ten opzichte van de opbrengstprijzen blijken flinke obstakels voor onderlinge samenwerking. Toch zijn ook in 2004 enkele belangrijke samenwerkingstrajecten ingezet om de verduurzaming in de keten tot stand te laten komen.

De hierboven genoemde samenwerking met een supermarktketen voor de ontwikkeling van duurzaamheidscriteria voor de aardappelen, groenten en fruit (AGF)-afdeling is er een van. De verwachting is dat er medio 2005 een getrap (barometer-) model beschikbaar is.

De catering is een ander voorbeeld. In die keten wordt getracht een criteria-set te ontwikkelen als aanvulling op het biologische assortiment. De criteria richten zich onder meer op verduurzaming van de inkoop, met een combinatie van biologische, Fair Trade- en Milieukeurproducten. Verduurzaming van het assortiment van bedrijfsrestaurants kan zo cateraars/restaurants een beter milieuprofiel geven.

Om een duurzame keten te realiseren, werken diverse groepen telers in Noord-Brabant met subsidie van het Plattelantontwikkelingsprogramma (POP) aan een gezamenlijke marktoriëntatie. Daarbij zoeken ze naar samenwerking met relevante marktpartijen, kiezen de werkvelden en bezien bij welke schakels in de keten van productie tot eindafnemer keuzes en kosten worden gemaakt en hoe men daar als agrarische ondernemer of als collectief van ondernemers zo goed mogelijk op in kan spelen. SMK begeleidt diverse groepen telers bij het in de vingers krijgen van deze marketingprocessen. Aandacht krijgt ook de vertaling van de marktwensen naar nieuwe en aangepaste teeltwijzen volgens Milieukeur. Deze processen vragen om innovatieve en geïntegreerde kennis van gewasbescherming en bemesting.

De Hoeve (vereniging van varkenshouders) werkt eveneens in Noord-Brabant samen met de Vereniging van Keurslagers aan de opschaling van het aantal Keurslagers dat varkensvlees met Milieukeur verkoopt. Hier wordt al invulling gegeven aan een goede

ketenregie. Doel is om meer varkenshouders de kans te bieden om te schakelen naar Milieukeur. In 2004 is onderzoek gedaan naar een monitoringssysteem en naar mogelijke duurzaamheidsindicatoren. De certificatie van producten en diensten in ketens kan (kosten)effectiever verlopen als het gehele proces wordt voorbereid door iemand die hiervoor speciaal verantwoordelijk is: een ketenregisseur. SMK heeft hiervoor reglementen opgesteld. In opdracht van SMK is een ondersteunend handboek voor ketenregisseurs uitgewerkt. Deze systematiek moet resulteren in effectievere ketensamenwerking, betere waarborgen en lagere certificatiekosten.

In het kader van maatschappelijk verantwoord en duurzaam ondernemen heeft het groentebedrijf HAK (onderdeel van Heinz) nadrukkelijk aandacht besteed aan duurzame productiewijzen voor diverse teelten in Flevoland, waaronder erwten, stamslabonen, tuinbonen, rode kool en kapucijners. De wederzijdse intentie is uitgesproken om aankomend jaar verder te zoeken naar een praktisch haalbare uitwerking van de verduurzaming van de teelt en verwerking van de producten van HAK.

### **Milieukeur op maat voor bloemen en plantenketens**

Het project 'Milieukeur op maat voor bloemen en plantenketens', dat wordt ondersteund door AKK, heeft een concept voor verduurzaming ontwikkeld voor tuincentra en bloemisten. De bedrijven Intratuin en Bloemisten Business Nederland vormen de belangrijke schakels die de noodzakelijke samenwerking in de ketens initiëren. Tracering en borging in de keten zijn een knelpunt. Daarin is door de Nederlandse veilingen sinds medio 2004 een duidelijke verbetering aangebracht. Er wordt beter en systematischer gecommuniceerd over duurzaamheidsaspecten. In 2004 zijn 7 bloemisten gecertificeerd onder Milieukeur Bloemist.

### **Certificatieschema 'duurzaam terreinbeheer'**

Plant Research International (PRI) en SMK hebben in november 2004 een 'Letter of Intent' getekend. In dit document is een nauwe samenwerking op het gebied van het



certificatiesysteem voor duurzaam terreinbeheer uitgewerkt. PRI doet veel wetenschappelijk en praktijkgericht onderzoek op het gebied van onkruidbestrijding zowel voor de landbouw als niet-landbouwkundige toepassingen. De laatste jaren is gewerkt aan een praktijkgericht systeem (DOB = duurzaam onkruidbeheer op verhardingen) waarbij de milieubelasting van chemische onkruidbestrijdingsmiddelen tot een aanvaardbaar niveau wordt beperkt. De DOB-werkwijze wordt bij 9 gemeenten in de praktijk getest. SMK

### **“Milieukeur brengt nieuwe mogelijkheden op de zakelijke bloemenmarkt”**

*Henk Houweling is commercieel adviseur en bestuurslid van Stichting Business Bloemisten Nederland, een collectief van 75 bloemisten die de zakelijke markt van bloemen voorziet. Houweling constateerde, naast behoefte aan verduurzaming in de bloemensector, een vraag naar een duidelijk keurmerk waarmee bloemisten naar buiten kunnen treden. “Milieukeur biedt bloemisten meer perspectief bij een groep zakelijke klanten, die duurzaamheid hoog in het vaandel heeft staan.” Reden genoeg om deel te nemen aan de Milieukeurpilot. “Door de pilot zijn de hobbels in de weg van het verduurzamen van de bloemketen in kaart gebracht; daar ben ik al heel tevrede mee.” Inmiddels heeft het pilootraject geleid tot certificatie van zo’n tien van de vijftien deelnemende bloemisten. De resterende vijf bevinden zich nog in de pilotfase, die zij beschouwen als een belangrijk leerproces. Wellicht zullen zij komend jaar het Milieukeurcertificaat behalen.*



*Een Milieukeurbloemist heeft een duurzaam inkoop-, schoonmaak-, energie- en afvalbeleid. Ook verkoopt hij in zijn winkel geen geverfde bloemen. “Door Milieukeurcriteria steeds weer af te stemmen op veranderingen in de maatschappij blijft de milieuwinst het grootst.” Volgens Houweling is het aan SMK de taak de criteria te actualiseren en nieuwe te incorporeren.*

heeft in afgelopen periode samen met CLM Advies de DOB-werkwijze en het Milieukeurcertificaat geïntegreerd tot één certificatieschema ‘duurzaam terreinbeheer’ in een barometermodel met drie niveaus. Het DOB-niveau vormt daarin de basis en richt zich alleen op verhardingen. Het Milieukeurniveau omvat alle groene en verharde terreintypen en stelt criteria voor de relevante milieuthema’s. Milieukeur onderscheidt de

voorlopende terreinbeheerders. In een pilotproject voor het Milieukeurniveau werken 5 gemeenten en het Geldersch Landschap aan het behalen van het Milieukeurcertificaat. Nieuwsbrieven en andere communicatie daarover worden door PRI en SMK zoveel mogelijk gezamenlijk uitgegeven.

**Professor Martin Kropff**, algemeen directeur van Plant Sciences Group, waarvan PRI een onderdeel vormt, tekende samen met Regien van der Sijp, directeur van SMK de 'Letter of Intent'. De heer Kropff: "Ik ben blij dat het nu zover is. De criteria worden op dit moment getoetst in pilotprojecten. Ik zie het certificaat Duurzaam Terreinbeheer als een kans voor beheerders om op een verantwoorde en kostenefficiënte manier verhardingen onkruidvrij te houden. Het Milieukeurniveau brengt daarbij de aansluiting met voorlopende beheerders in beeld en maakt onafhankelijke certificering mogelijk."

### 4.3 Publiciteit

Op de SenterNovem informatiedag over het programma 'duurzame bedrijfsterreinen', voorjaar 2004, heeft SMK een presentatie gegeven over het certificatieschema Milieukeur duurzaam terreinbeheer. De lezing trok veel belangstelling.

In juni 2004 werden tijdens een open dag op het landgoed Clootwijk te Almkerk de eerste twee certificaten boomkwekerijproducten uitgereikt aan laanboomkwekers die samen een areaal van circa 30 ha bomen exploiteren.

"Telen volgens de principes van Milieukeur is voor mij het telen van bomen op die wijze dat er optimaal rekening gehouden wordt met natuur en omgeving (maatschappelijk verantwoord ondernemen). Dat betekent dat ik bewuster en kritischer naar de teelt kijk. Zo worden bijvoorbeeld de bespuitingen met gewasbeschermingsmiddelen en bemesting uitgevoerd op zo optimaal mogelijke tijdstippen. Daarnaast worden door houtwallen en bloemstroken aan te leggen de populaties van natuurlijke vijanden gestimuleerd en zo ontstaat er een natuurlijker evenwicht op mijn bedrijf. Wij zien in laanbomen met het Milieukeurcertificaat een praktische kans voor met name overheden om 'duurzaam inkopen' ook daadwerkelijk verder inhoud te geven." aldus een enthousiaste Monique Jurrius. Zij heeft sinds 1986 een boomkwekerij met een oppervlakte van 20 hectares, waarop ruim 120 soorten laanbomen worden geteeld.

Tijdens de Scope beurs op Papendal bij Arnhem begin september heeft SMK in samenwerking met PRI en enkele Milieukeur boomtelers de aanwezige terreinbeheerder (met name gemeenten) geïnformeerd over duurzaam terreinbeheer. De inkoop van duurzaam plantmateriaal wordt door beheerders gezien als een eenvoudige manier om duurzaam inkopen concreet te maken.



### **‘Week van Milieukeur’**

In oktober 2004 hebben bedrijven die werken met Milieukeur tijdens de ‘Week van Milieukeur’ nationaal aandacht gevraagd voor duurzaam ondernemen. Er werden ook twee Milieukeurcertificaten uitgereikt voor nieuwe productgroepen. Het eerste certificaat werd in aanwezigheid van de Gouverneur van Limburg uitgereikt aan bierbrouwer Gulpener. Het tweede certificaat werd aan de bloemist Flowers4U overhandigd. Op zaterdag 9 oktober 2004 hielden vijftien boerenbedrijven, die werken volgens de Milieukeurcriteria, een open dag. Het publiek kon bij die gelegenheid zien, ruiken en proeven op welke wijze agrarische producten worden geteeld en verwerkt. In de ‘Week van Milieukeur’ is een succesvolle kleurplaatactie gehouden met een rebusvraag. De respons hierop was overweldigend. Enkele duizenden, vaak zeer creatief ingekleurde platen zijn door inzenders van zeer jong tot oud ingebracht. Hoofdprijs was een midweek naar een (Milieukeur gecertificeerd) vakantiepark.

## **4.4 Milieukeurcriteria in ontwikkeling**

### **Bewerkte groenten**

Het bedrijf Groentehof B.V. werkt al een aantal jaren met een groenteassortiment, waarbij de grondstoffen zijn verbouwd volgens Milieukeurcriteria. In het zomerseizoen betreft men de producten uit Nederland, in het winterseizoen uit Spanje en Engeland. Om de ‘Milieukeurteelt’ mogelijk te maken (zodat het bedrijf het hele jaar Milieukeurproducten geleverd krijgt) en bovendien de onderlinge samenwerking te bevorderen, onderhoudt Groentehof B.V. nauwe contacten met de bedrijven in elk van deze landen. SMK heeft voor de buitenlandse teelten criteria ontwikkeld.

### **Bloemen, planten en tuincentra**

Voor tuincentra en bloemisten heeft SMK een certificatieschema ontwikkeld waarin duurzaam inkopen een centrale rol speelt. Het concept is mede ontwikkeld met behulp van het AKK-project ‘Milieukeur op maat voor bloemen en plantenketens’. Helaas blijkt de inkoop van biologische bloemen en planten niet altijd mogelijk te zijn doordat de handel hier niet op inspeelt. Stichting MPS heeft in 2004 de certificering uitgevoerd. Uiteindelijk bleken niet alle geregistreerde deelnemers ook daadwerkelijk gecertificeerd te kunnen worden.

Het areaal planten met Milieukeur is in 2004 afgenomen. In samenwerking met Stichting MPS wordt onderzocht op welke manier Milieukeurcriteria verder kunnen worden afgestemd met de MPS-systematiek. Het nieuwe certificaat wordt voor de duurzaam producerende MPS-A+ teler een instrument om te kunnen communiceren over duurzaam ondernemen richting de consument.

### **Substraat**

Grodan Benelux & France, marktleider op het gebied van steenwolsubstraten in Europa heeft ook in 2004 het Milieukeurcertificaat behouden voor substraatmatten en de substraatblokken. SMK gaat de herziening van het Europees Ecolabel voor bodemverbeteraars en groeimedia voorbereiden. Hierbij wordt gekeken of het mogelijk is om aansluiting te vinden met de Milieukeurcriteria voor substraat en voor bodemverbeteraars (zie ook 3.3).

### **Varkens**

Er is gestart met een herziening van de criteria voor Milieukeurvarkens. In de herziening wordt gebruik gemaakt van de monitoringsgegevens die voortkomen uit het eerder genoemde POP-project waarin Milieukeurvarkenshouders samenwerken met diverse organisaties: de Brabantse Milieufederatie, Stichting Natuur en Milieu, Provincie Gelderland en onderzoeksbureaus het LEI en Blonk Milieuadvies. Circa 15 varkenshouders nemen hieraan deel. Jaarlijks worden ongeveer 50.000 vleesvarkens geproduceerd.



## **4.5 Nieuwe certificatieschema's**

### **Agrarische Producten en Voedingsmiddelen (AP&V.2)**

Het certificatieschema "Agrarische Producten en Voedingsmiddelen" (APV.1) werd op 1 maart 2002 voor het eerst gepubliceerd. Het schema vormde een samenvoeging van diverse certificatieprogramma's, zodat er efficiënter en overzichtelijker gewerkt zou kunnen worden. Het APV-schema is ter verbetering opgesplitst in drie schema's: plantaardig, dierlijk en be- en verwerking. In november 2004 werd het nieuwe certificatieschema AP&V.2 be- en verwerkte producten gepubliceerd. In loop van 2005 worden achtereenvolgens de plantaardige en dierlijke producten herzien.

### **Bier**

Voor het certificatieschema bier zijn alle milieuaspecten van het brouwproces in kaart gebracht. In dit certificatieschema komen aan de orde: grondstof, water, energie, lucht-

### **“Milieukeur staat gelijk aan een hoogwaardig product”**

*Een biertje gemaakt van milieuvriendelijke grondstoffen via een duurzaam productieproces is vanzelfsprekend een kwalitatief hoogwaardig product. “Zo dragen wij dat bij Gulpener ook uit,” vertelt John Halmans. Hij werkt al meer dan twintig jaar bij Gulpener Bierbrouwerij B.V. en is momenteel directeur. Het handelen van de bierbrouwerij is doordrenkt met de ‘People Profit Planet’-gedachte. Halmans ziet Milieukeur als een signaal naar zijn omgeving dat Gulpener milieu serieus aanpakt. De grootste inspanning die de brouwerij voor Milieukeurcertificering moest leveren, was het bijeen krijgen van voldoende gerst- en hoptelers die én uit de regio komen én Milieukeur gecertificeerd zijn. Inmiddels zijn dat er zo’n vijftig, goed voor 500 hectare milieuvriendelijke teelt.*



*“Dat Gulpener succesvol is, komt deels doordat we blijven innoveren en onderscheidend willen zijn,” vertelt Halmans. “Daarnaast constateren we een toenemende behoefte aan onze manier van ondernemen. Consumenten die verantwoorde en kwalitatief hoogwaardige producten willen kopen, weten ons steeds beter te vinden. Mensen eten en drinken niet om de wereld te verbeteren, maar om te genieten. Het is fantastisch als een lekker product ook nog verantwoord tot stand is gekomen.” In de toekomst ziet Halmans SMK vooral als klankbord wanneer het gaat om verdere verduurzaming van productieprocessen in zijn brouwerij.*

emissie, afval, geluid, verpakkingsmateriaal, transport en milieuzorg. In september konden de Milieukeurcriteria voor bier worden gepubliceerd.

Bierbrouwerij Gulpener werkt al een aantal jaar samen met de telersvereniging Triligran, waarvan de telers gerst telen onder Milieukeur. Het bedrijf heeft nu een volgende stap

gezet in het proces van maatschappelijk verantwoord ondernemen door de milieuaspecten van het bierproces transparanter te maken. Gulpener heeft het Milieukeur-certificaat voor bier in de 'Week van Milieukeur' ontvangen.



### **Duurzaam Terreinbeheer**

In 2004 is het ontwikkelde certificatieschema voor het beheer van groen en verhardingen gepubliceerd zodat terreineigenaren (bedrijven, gemeenten etc) nu Milieukeur kunnen aanvragen. SMK heeft inmiddels een praktijkproef met het certificatieschema geïnitieerd om de werking van het schema in de praktijk te begeleiden en te evalueren. Hieraan wordt door 5 gemeenten en het Geldersch Landschap deelgenomen.

## **4.6 Verlenging, herziening en inactivering per productgroep**

### **Aardbeien**

Het certificatieschema is in 2003 ongewijzigd verlengd. In 2004 is gewerkt aan een herziening; daarbij werd onder andere een module voor natuur en landschap toegevoegd.

### **Akkerbouw en vollegrondsgroenten**

Bij de herziening van het certificatieschema voor akkerbouw in begin 2004 zijn de criteria voor akkerbouwgewassen en vollegrondsgroenten in Europa geïntegreerd. De gewijzigde wet- en regelgeving voor bestrijdingsmiddelen is hierin meegenomen.

### **Bloemen en planten**

Het certificatieschema voor bloemen en planten is in 2004 ongewijzigd verlengd. Evenals bij glasgroenten speelde ook hier de evaluatie van de AMvB-glastuinbouw een rol.

### **Boerderijmelk en zuivel**

De criteria voor boerderijmelk en zuivel zijn in 2004 geïnactiveerd omdat de markt vooralsnog geen belangstelling voor deze certificaten toont. Bij hernieuwde belangstelling vanuit de markt zal een herziening worden ingezet.

### **Fruit**

Evenals bij aardbeien is bij de herziening van de productgroep fruit een module natuur en landschap opgenomen. Afgezien van actualisatie in verband met veranderde wet- en regelgeving (zoals ten aanzien van bestrijdingsmiddelen) zijn geen wijzigingen ingevoerd.

## Glasgroenten

De criteria voor de productgroep glasgroenten zijn in 2004 ongewijzigd verlengd. Bij publicatie van een herziening van de normen van de AMvB-glastuinbouw zal een herziening worden overwogen.

## Levende vis en visproducten

De criteria voor de productgroep levende vis en visproducten zijn ongewijzigd met één jaar verlengd. Een aantal visteeltbedrijven heeft de criteria gebruikt om hun productie-wijze te vergelijken met deze standaard.

Tabel 4: overzicht stand van zaken 2004

Productgroep	Milieukeur-criteria gepubliceerd	Milieukeur-criteria herzien	Milieukeur-criteria in ontwikkeling	Milieukeur verleend
Aardbeien	X			X
Akkerbouw en vollegrondgroenten (incl module buitenland)	X	X	X	X
Appels, peren	X	X		X
Bewerkte groenten	X			X
Bloembollen	X			
Bloemen en planten	X			X
Bloemist en tuincentra			X	
Boerderijmelk/Zuivel	X			
Bomen	X			X
Catering en (bedrijf)restaurants			X	
Glasgroenten	X			
Groen en verhardingen	X		X	
Kiemgroenten			X	
Paddestoelen			X	
Pluimvee	X			
Pluimveevleesproducten	X			
Rundvee	X			
Rundveevleesproducten	X			
Substraat	X	X		X
Varkens	X			X
Varkensvleesproducten	X			X
Verwerkte groenten	X			X
Vis, levend	X	X		
Visproducten	X			

## 4.7 Milieukeurmonitoring en milieuprestaties

SMK berekent elk jaar de milieuwinst die bereikt wordt met de toepassing van Milieukeurcriteria bij de productie van een aantal plantaardige en dierlijke producten. Deze monitoring is van belang bij het evalueren van de criteria en in het kader van de communicatie over Milieukeur.

Voor deze berekeningen maakt SMK gebruik van een monitoringsprogramma voor open teelten zoals akkerbouwgewassen, vollegrondsgroenten, boom en fruitteelt en glastuinbouw. Milieubelastingpunten worden berekend met de CLM-milieumeetlat, emissies worden bepaald aan de hand van de BRI-index. Momenteel ontwikkelt SMK in samenwerking met LEI, De Hoeve en Blonk Milieuvadvisering ook een monitoringsprogramma voor dierlijke producten.

### 4.7.1 Milieukeurvarkens op weg naar duurzaamheid

#### **Ontwikkeling van productievarkens met Milieukeur bij De Hoeve**

De Hoeve is thans de enige producent van Milieukeurvarkens. In de afgelopen jaren is veel aandacht besteed aan het verbeteren van de ketenorganisatie, marktconcepten en prijssystematiek zodat deelname voor nieuwe varkenshouders aan het Milieukeurconcept aantrekkelijker wordt. Dit heeft tot nog toe geresulteerd in een bescheiden groei van 10 deelnemers eind 2002 naar 15 deelnemers begin 2004. Als gevolg van een intensieve wervingscampagne in het najaar van 2004 zal het aandeel deelnemers medio juni 2005 naar schatting ca. 20 deelnemers bedragen.

#### **Duurzaamheidsbenchmark bijna gereed**

In de zomer van 2003 is een start gemaakt met de ontwikkeling van een duurzaamheidsbenchmark voor de varkenshouderij. Deze benchmark is ontwikkeld door Blonk Milieu Advies in samenwerking met een groot aantal partijen zoals verschillende WUR-instituten, Roba, Brabantse Milieufederatie, Stichting Natuur en Milieu en de provincie Noord Brabant. Met deze duurzaamheidsbenchmark is het mogelijk om de vorderingen op het pad naar duurzaamheid van varkenshouders te volgen. Medio zomer 2005 zal dit project worden afgerond.

#### **Duurzaamheidsprestaties van Milieukeurproductie anno 2001 tot en met 2003**

Met de voorlopige resultaten van de duurzaamheidsbenchmark kan een beeld gegeven worden van de relatieve duurzaamheid van productie van varkens met Milieukeur. Hoe scoren de Milieukeurdeelnemers ten opzichte van de gemiddelde varkenshouder en welke inspanningen moeten nog worden verricht om lange termijn duurzaamheidsdoelen te bereiken. Het bleek overigens vaak moeilijk om de Milieukeurprestaties af te zetten tegen de gemiddelde prestaties van de sector. Daarover zijn weliswaar veel gege-

vens beschikbaar maar die geven niet altijd een eenduidig beeld. Per indicator is een driejaarsgemiddelde voor de jaren 2001 tot en met 2003 van de sector vergeleken met De Hoeve over dezelfde periode. Enerzijds is daarvoor gekozen om onzekerheden in data voor de sector uit te middelen, anderzijds omdat er in de gegevens van de Milieukeurdeelnemers over die drie jaar geen trend aanwezig was in milieuprestaties.

### Technische kengetallen

Voor de duurzaamheidsprestaties van Milieukeurdeelnemers is een aantal technische kengetallen relevant. Voor diverse van deze kengetallen is ook een Milieukeurnorm gedefinieerd. In onderstaande tabel is een overzicht gegeven van deze kengetallen en de relatie met duurzaamheidsprestaties.

Tabel 5: Enkele belangrijke technische kengetallen voor productie bij Milieukeur vergeleken met het landelijk gemiddelde

	Gemiddeld 2001-2003	Milieukeur 2001-2003	Milieukeuris	Invloed op ...
Groen Label Stal vleesvarkens	20%	43%	Niet van toepassing	ammoniak op bedrijf en in de keten.
N-uitscheiding [kg N/ 1000 kg groei]	45	40,5	42,6	broeikaseffect, ammoniak en vermesting bij aanwending.
P-uitscheiding [kg fosfaat/ 1000 kg groei]	18,6	16,2	17,6	vermesting bij aanwending.
Uitval vleesvarkens	3,4%	2,0%*	1,9%	economie en milieu per geproduceerde kg varken.
Uitval gespeende biggen	2,0%	1,7%	2,1%	economie en milieu per geproduceerde kg varken.
Goedgekeurde organen	82,9%	92,9%	Niet van toepassing	economische prestaties.
Goedgekeurde karkassen bij slachterij	87,3%	94,9%	Niet van toepassing	economische prestaties.

\* Op basis doktersverklaring kan bij dierziekten worden afgeweken van de norm.

## Milieu in de keten

Voor wat betreft milieu kan onderscheid gemaakt worden in indicatoren die betrekking hebben op ketenprestaties en indicatoren die betrekking hebben op bedrijfsprestaties. Indicatoren die iets zeggen over de milieuprestaties in de keten zijn bijvoorbeeld:

- Het ammoniakverlies in de keten van voer tot en met mestaanwending;
- Broeikasemissie in de keten;
- Ruimtebeslag voor de productie van voer.

Over het geheel genomen scoren Milieukeurdeelnemers 8-12% beter dan de gemiddelde varkenshouder in Nederland op deze ketenthema's.

## Milieu op het bedrijf

De ammoniakemissie op de Milieukeurbedrijven is gemiddeld ca. 15% lager dan de ammoniakemissie van het gemiddelde varkensbedrijf in de sector. Voor een belangrijk deel wordt deze lagere ammoniakemissie bereikt door de ca. 10% lagere N-excretie. Daarnaast is de penetratie van emissie beperkende stalmaatregelen bij de Milieukeurbedrijven bij vleesvarkens hoger dan bij andere bedrijven. Gegevens over het effect van deze ammoniakemissie op de omgeving zijn niet in kaart gebracht. Dit geldt ook voor geurhinder en geluidhinder. Mogelijk gaat dat in de toekomst wel gebeuren als onderdeel van een initiatief om een integrale milieuvergunning te realiseren.

## Dierenwelzijn en diergezondheid

De Milieukeurbedrijven moeten voldoen aan enkele welzijnsnormen die verder gaan dan het IKB zoals een verbod op elektrische veedrijvers, castratie - indien nodig - binnen 7 dagen na geboorte, stro in de ziekenboeg, en het aantal poot-, long- en overige orgaan-aandoeningen moeten lager zijn dan 85% van het slachterijgemiddelde.

Daarnaast staat diergezondheid hoog in het vaandel. Gemiddeld genomen is de uitval van vleesvarkens bijna 40% lager dan het landelijke gemiddelde. Ook de goedkeuring van karkassen en organen is veel hoger dan gemiddeld wat betekent dat de dieren in goede gezondheid worden afgeleverd. De afkeuring is in de praktijk ongeveer de helft minder dan het gemiddelde.

Voorts zijn de Milieukeurdeelnemers van De Hoeve actief in de ontwikkeling van welzijnsmaatregelen in de varkenshouderij. Met de Dierenbescherming en de WUR wordt thans gewerkt aan een praktische welzijnsmenukaart die gebruikt kan worden voor het stimuleren van dierenwelzijn. Belangrijk is daarbij ook dat de varkenshouders onderling van elkaar leren. Bijvoorbeeld, één van de Milieukeurdeelnemers heeft goede ervaringen opgedaan met het niet couperen van staarten. Het streven is om dat geleidelijk aan op alle Milieukeurbedrijven van De Hoeve door te voeren.

## **Economie**

Belangrijk voor het voortbestaan van de productie van varkens met Milieukeur is dat de Milieukeurdeelnemers naast een maatschappelijke motivatie, een marktstrategische en/of economische grond hebben voor deze productie. Op dit moment wordt gewerkt aan het in kaart brengen van deze economische aspecten. In het komende jaar zal daarover worden gepubliceerd in een complete duurzaamheidsrapportage van de Milieukeur-productie bij De Hoeve.

## **Uitdagingen voor de toekomst**

### **Ontwikkelingen van het Milieukeurcertificatieschema**

De ontwikkeling van de duurzaamheidsbenchmark heeft geleerd dat er nog een behoorlijke afstand is tussen de Milieukeureisen en productie-eisen waarmee lange termijn streefwaarden voor het milieu kunnen worden gehaald. Daarnaast is er de maatschappelijke vraag om dierenwelzijn continu te verbeteren.

Er zijn daarom diverse interessante uitdagingen voor de verdere ontwikkeling van het Milieukeurcertificatieschema.

### **Milieu in de keten**

#### **Broeikaseffect in de keten**

Stichting Natuur en Milieu heeft in 2001 een studie laten uitvoeren waarin berekend is dat gemiddeld genomen het broeikaseffect per eenheid consumentenproduct ca. 160 gram CO<sub>2</sub>/Euro zou mogen zijn. Varkensvlees zit daar nog ongeveer een factor drie boven. Daarmee is varkensvlees per Euro consumentenbesteding een product met een relatief gunstige CO<sub>2</sub>-emissie. Gemiddeld hebben levensmiddelen immers een factor 5 te hoge CO<sub>2</sub>-emissie. Een reductie met een factor 3 is technisch haalbaar en SMK zal deze reductiedoelstelling richtinggevend laten zijn voor de ontwikkeling van het certificatieschema.

Tabel 6: Overzicht van CO<sub>2</sub>-emissie per ketenonderdeel van de varkensketen tot en met aflevering van vers vlees bij de slagerij. Alle waarden betreffen kg CO<sub>2</sub>-emissie/1000 kg groei.

	Regulier 2001-2003	Milieukeur 2001-2003	Technisch potentieel
voeder	1087	1087	640
varkenshouderij-energie	220	120	80
methaanemissie	635	635	190
energiegebruik transport en aanwending varkensmest	140	140	70
N <sub>2</sub> Oemissie aanwending varkensmest	451	425	350
transport van varkens naar slagerij	140	40	40
Totaal	2673	2447	1370
Vermeden kunstmest t.o.v. referentie	-266	-242	-530
<b>Totaal incl vermeden kunstmest</b>	<b>2407</b>	<b>2205</b>	<b>840</b>
Reductie		8%	65%

#### Duurzame grondstoffen

Op de lange termijn zal de productie van voedergrondstoffen duurzaam dienen plaats te vinden. Volgens RIVM-studies heeft de landbouw voor de Nederlandse veevoederproductie veruit het grootste aandeel in het beslag op de biodiversiteit van de Nederlandse economie. Aandacht voor verduurzaming van de productie van veevoedergrondstoffen is dan ook gerechtvaardigd. Daarbij moet overigens opgemerkt worden dat veel gewassen die geteeld worden voor veevoer ook voor humane consumptie worden gebruikt zodat de verantwoordelijkheid voor verduurzaming niet alleen bij de dierlijke productieketen ligt. In het Milieukeurcertificatieschema worden er thans nog geen eisen gesteld aan duurzaamheidsaspecten van de voedergrondstoffen. Bij de lopende herziening zullen maatregelen worden opgenomen die het gebruik en de productie van Milieukeur akkerbouwproducten als mengvoedergrondstof zullen bevorderen.

#### Duurzame mestafzet

De mineralen in varkensmest worden in Nederland weinig effectief benut waardoor grote emissies naar het milieu optreden en waardoor er onnodig veel kunstmest wordt geproduceerd wat gepaard gaat met een relatief hoge belasting van het milieu. Het vermijden van bijvoorbeeld de productie van N-kunstmest heeft een potentieel van ca. 10% van de broeikasemissie van de varkensketen. Bij de thans lopende herziening en de verdere ontwikkeling van het Milieukeurcertificatieschema zullen de inspanningen van varkenshouders om de doelmatigheid van de benutting van mineralen te verhogen worden gestimuleerd.

## Milieu op het bedrijf

Veel varkenshouders staan voor een grote opgave om de emissies uit stallen te beperken en hinder voor de omgeving te minimaliseren. Voor de toekomst is dit een belangrijk aandachtspunt voor de ontwikkeling van het Milieukeurcertificatieschema waarbij zowel de hardware als een goed management van belang is. Ondanks dat het certificatieschema voor varkens allereerst een productschema is waarbij het gaat om de milieu- en dierenwelzijnprestatie in de voortbrengingsketen zullen lokale aspecten blijvend de aandacht moeten hebben om afbreukrisico's te minimaliseren.

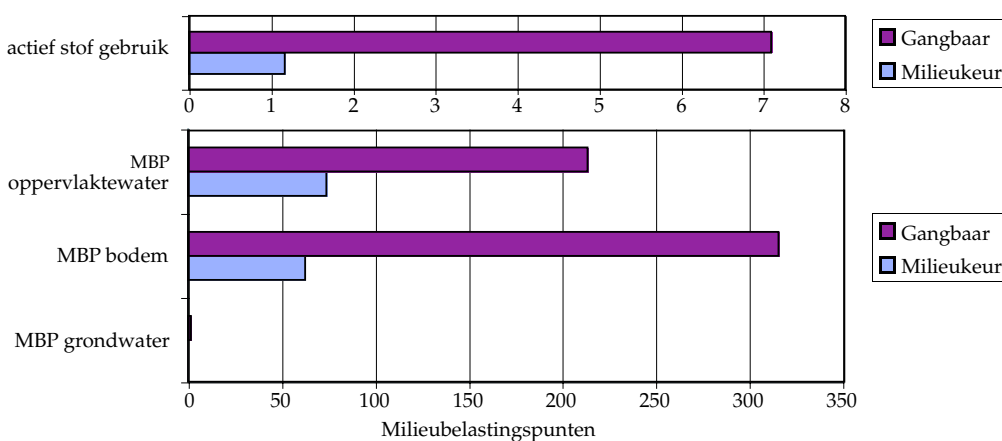
## Dierenwelzijn

Voor het draagvlak van Milieukeur is een verdere ontwikkeling van eisen voor dierenwelzijn van belang. Het Milieukeurcertificaat moet duidelijk onderscheidend worden ten opzichte van de reguliere productie.

### 4.7.2 Milieuprestatie van ijsbergsla met Milieukeur

De Nederlandse telers van ijsbergsla met Milieukeur boeken een flinke milieuwinst: men gebruikt beduidend minder bestrijdingsmiddelen (actieve stof). Daarbij daalt de milieubelasting gemiddeld met ruim 85% in vergelijking tot de gangbare teelt. Voor oppervlaktewater, bodem en grondwater zijn die reducties respectievelijk 45%, 70% en 98%. Bij consumptieaardappelen met Milieukeur bijvoorbeeld werd in 2003 gemiddeld 1,0 kg actieve stof per hectare gebruikt (bron monitoring SMK) ten opzichte van 7,1 kg actieve stof per hectare bij de gangbare teelt (expertopinie van DLV).

Tabel 7: vergelijking 'ijsbergsla met Milieukeur' 2003 en 'gangbare ijsbergsla'



Bron: monitoring SMK en een expertopinie van DLV van gegevens van de gangbare teelt in 2003. De milieubelastingspunten (MBP) zijn berekend met de CLM-milieumeetlat van 2003.

## 4.8 Raad voor Accreditatie

In 2004 is een interne audit uitgevoerd. Uit deze audit is naar voren gekomen dat de archivering en verwerking van interpretaties nog onvoldoende gecontroleerd plaatsvindt. Parallel aan de herziening van een aantal certificatieschema's wordt hiervoor een nieuwe aanpak geïntroduceerd. Verder is gestart met een systeem van ketenregie. Hierover is diverse malen overleg geweest met de RvA en de betrokken certificatie-instelling. In een aantal certificatieschema's is hiervoor een kader opgenomen waarin de eisen staan waaraan ketenregie minimaal moet voldoen. In 2005 zal deze systematiek op basis van praktijkervaringen worden geëvalueerd.

De validatie en effectiviteit van de gebruikte methoden bij residu-analyse dat als belangrijk aandachtspunt uit de RvA-audit in 2003 kwam is in 2004 verder uitgewerkt. De analysemethodes zijn in 2004 in afstemming met de betrokken certificatie-instellingen verscherpt en eenduidig ingevuld.

## 4.9 Klachten

In 2004 is op agro-food gebied één klacht in behandeling genomen over kwaliteit van producten met Milieukeur en één over de prijsstelling van controle door verschillende certificatie-instellingen. De klachten zijn naar tevredenheid afgehandeld.



### 5.1 Bouwen aan een duurzame glastuinbouw

Een Groen Label Kas is een tuinbouwkas die voldoet aan de eisen die zijn geformuleerd in de zogenoemde 'Maatlat Groen Label Kas'. Deze maatlat is een bijlage in de Regeling groenprojecten en de MIA-regeling (Milieu-investeringsaftrek) en VAMIL-regeling (Willekeurige afschrijving Milieuinvesteringen). In de maatlat staan eisen op het gebied van besparing van energie, nutriënten, water- en gewasbescherming en vermindering van lichthinder. Voor alle teelten gelden basiseisen die verplicht zijn. Er is een onderscheid aangebracht in eisen voor 'zware stookteelt' en 'lichte of hete luchtteelt'. Naast de basiseisen moet er per type stook een verplichte hoeveelheid punten (in een keuzesysteem) behaald worden. In de regelingen wordt aangegeven hoeveel punten men voor een bepaalde regeling nodig heeft. In de regelingen kunnen aanvullende eisen worden gesteld op de eisen in het certificatieschema Groen Label Kas, die door SMK worden beheerd.

### 5.2 Herziening criteria Groen Label Kas



In 2004 zijn de criteria van het Groen Label Kas certificatieschema herzien. De nieuwe criteria zijn geldig van 1 januari 2005 tot 1 januari 2006. In een procedure met twee bijeenkomsten van begeleidingscommissies en een hoorzitting is de herziening gevolgd en becommentarieerd door praktijkdeskundigen uit de glastuinbouw en betrokken organisaties. De criteria kunnen eenvoudig worden gedownload door via [www.groenlabelkas.nl](http://www.groenlabelkas.nl) onderaan de pagina met de samenvatting van de criteria, de regel 'criteria Groen Label Kas' aan te klikken. Voor de nieuwe criteria is ook een rekenmodule in Excel uitgewerkt, waarmee het percentage energiebesparendheid ten opzichte van een kas met een standaardketel en inkoop van elektriciteit via een elektriciteitscentrale berekend kan worden.

### Aangepaste basiseisen

In het certificatieschema zijn een aantal nieuwe ontwikkelingen opgenomen. Zonder volledig te willen zijn zullen er hieronder een aantal kort worden toegelicht.

Belangrijkste wijziging in de basiseisen is de verplichting voor energie-intensieve kassen om ten opzichte van warmte- en elektriciteitslevering vanuit standaardketels en elektriciteitscentrales om minimaal 15% energiebesparend te werken. De invulling daarvan kan door de ondernemer op diverse manieren worden gerealiseerd. De verwachting is dat dit in de praktijk veelal via toepassing van WKK's zal gebeuren. Ten aanzien van de toepassing van WKK's zijn aanvullende criteria gesteld aan het voorkomen van milieubelastende rookgassen door concrete eisen te stellen aan NO<sub>x</sub> en methaan. Met uitzondering van situaties waarin alle CO<sub>2</sub> door derden wordt geleverd is ook een rookgasreiniger op de toegepaste WKK's een basiseis.

### Keuzemaatregelen

Om een grotere flexibiliteit te bereiken en verdergaande milieustappen te stimuleren zijn 'nieuwe' keuzepunten te verdienen met een verdere reductie van NO<sub>x</sub> en methaanslip en het bevorderen van de isolatiewaarde (U-waarde) en de lichtdoorlatendheid van de kas en de toepassing van CO<sub>2</sub> van derden. De uitvoering van ondergrondse waterleidingen van PE en ook de selectieve verwijdering van natrium uit het recirculatiewater wordt in de nieuwe keuzemaatregelen beloond. Nieuw opgenomen keuzeonderdelen zijn ook de toepassing van plantsensoren en periodieke vervanging van de stralingsmeter. Verder krijgt het gebruik van frequentieregelaars op alle groepspompen en toepassing van temperatuurintegratie een keuzepunt toebedeeld.

De eisen aan de CO<sub>2</sub>-verdeling zijn komen te vervallen. Ook de keuzemaatregelen voor de isolatie van de kasvoet en de stimulering van warmtepompen en aquifers zijn uit de criteria verdwenen. Indirect blijven deze maatregelen toch nog steeds ruim voldoende gestimuleerd omdat ze respectievelijk in de berekening van de U-waarde en de toepassing van duurzame energie voldoende worden beloond.

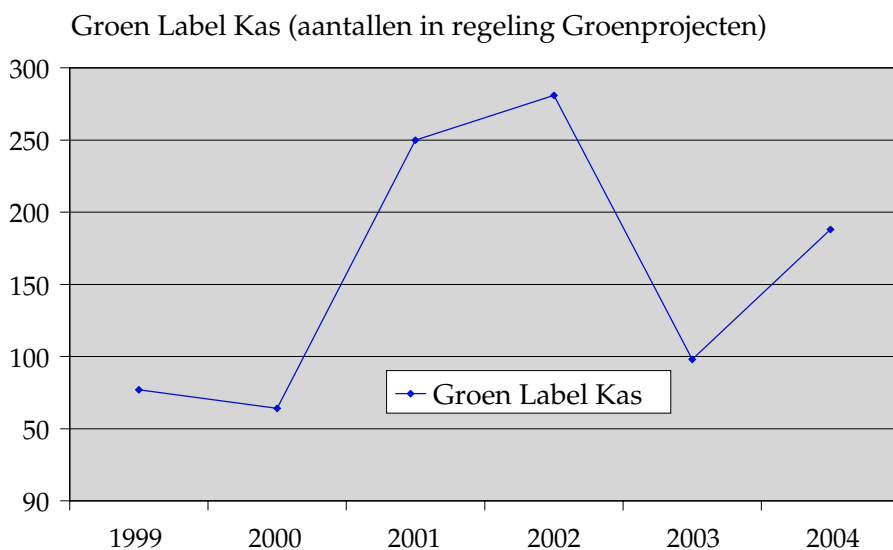
Lichtdoorlatendheid van de goten is vervangen door een eis aan de lichtdoorlatendheid van het gehele kasdek berekend volgens de IDT-methode die ontwikkeld is door TNO. De mogelijkheden van verbeterde toepassingsmethoden voor bestrijdingsmiddelen zijn nu breder uitgewerkt. Indien in de kas de gewasbescherming volledig chemievrij wordt uitgevoerd kan tenslotte een fors aantal keuzepunten worden verdiend.

## 5.3 Verleende Groen Label Kas certificaten

De certificering van de tuinbouwkassen is in 2004 uitgevoerd door de twee onafhankelijke certificatie-instellingen ECAS BV en SGS Product- en procescertificatie. Ook in 2004 hebben wederom een ruim aantal kassen het Groen Label Kas certificaat behaald.

Afgelopen jaar hebben 188 kassen op basis van het Groen Label Kas certificaat een groenverklaring ontvangen. Het gaat bij deze kassen om een totaal projectvermogen van 558 miljoen euro. Per kas betekent dit een gemiddeld projectvermogen van 3 miljoen euro. De belangstelling voor het Groen Label Kas certificaat is met deze verdubbeling van de meldingen ten opzichte van 2003 flink gestegen.

Tabel 8: aantal Groen Label Kassen in de regeling Groenprojecten



Bron: Dienst Regelingen

#### 5.4 MIA- en VAMIL regeling

In het jaar 2004 zijn de fiscale regelingen gekoppeld aan het certificatieschema Groen Label Kas gewijzigd. Het percentage van de MIA/VAMIL voor de Groen Label Kas is per 1 januari 2004 verlaagd naar 15%. Indien een Groen Label Kas aan een aantal aanvullende eisen voldoet wordt het percentage MIA/VAMIL voordeel verhoogd naar 30%. Het gaat hierbij om een 'gesloten kas' of insectengaas aanvullend op de verplichting om een certificaat Groen Label Kas te behalen. Op het eind van het jaar is het percentage voor MIA/VAMIL parallel verhoogd naar 40%, deze verhoging is gekoppeld aan de publicatie van de nieuwe eisen voor Groen Label Kas voor 2005.



### 6.1 Samenstelling Raad, Bestuur, Colleges en bureau vanaf 31 december 2004

#### Raad van Toezicht

drs. F. Claassen	voorzitter
drs. H.J.J. van Breemen	Vereniging VNO-NCW
drs. J.J. Geluk	Goede Waar & Co (tot 15-03-2005)
mw. ing. M.A. Vendrig	Goede Waar & Co (vanaf 01-04-2005)
mw. drs. M.N.E.J.G. Philippens	Ministerie van VROM en LNV
drs. J.L. de Vries	Stichting Natuur en Milieu (tot 01-02-2005)
drs. E.A.D. Kampers	Stichting Natuur en Milieu (vanaf 01-02-2005)

#### Bestuur

ir. K.A. de Jong	voorzitter
D.M. Westendorp	vice-voorzitter
ir. J. van Roekel	lid
mw. prof. dr. ir. M.P.C. Weijnen	lid

#### College van Deskundigen non-food

G.G.M. van Wesemael	voorzitter
ir. J. Burgers	Vereniging VNO-NCW
drs. H.M. Groen	milieudeskundige
drs. C.J.H. Manniën	Ministerie van VROM
mr. ing. M.G. Nieuwstad	consumentendeskundige
mw. M. Jansen-van der Wal	(detail-)handelsorganisaties
P.C. Galema	milieu/recreatiedeskundige

#### College van Deskundigen agro/food

G.G.M. van Wesemael	voorzitter
mw. drs. S.T. Buijze	milieudeskundige
mw. A. van de Kamp	productschappen/veilingen
H.A.P. van der Maat	onafhankelijk lid
ir. J.J.G.W. Ottenheim	LTO-Nederland
drs. P.J.C. van Sambeek	consumentenorganisaties
M.P.K. Stallen	Ministerie van LNV (tot 01-01-2005)
ing. J.K. Nienhuis	Ministerie van LNV (vanaf 01-02-2005)
ir. Th. Vogelzang	milieudeskundige
ing. C.L.M. van der Horst	Waterschap Hollandse Delta

### **College van Deskundigen Groen Label Kas**

G.G.M. van Wesemael	voorzitter
ir. G.J.M.J. Brueren	LTO-Nederland
mw. ing. R. Dobbelsesteen	Ministerie van VROM
ir. H.A.M. Groenewegen	onafhankelijk lid
P. Knies	Agrotechnology and Food Innovations
H.N.C.M. van der Sande	AVAG
ir. J.A.M. van Vliet	EC LNV

### **College van Beroep**

prof. mr. G.M.F. Sniijders	voorzitter
prof. mr. E.H. Hondius	lid
mr. C.J.G.M. van der Weide	lid
mw. dr. M. van Driel	plv. lid

### **Bureau SMK**

mw. drs. R.N.M. van der Sijp	directeur
------------------------------	-----------

#### *Afdeling non-food*

mw. drs. I. Vlot	manager non-food
mw. drs. M.N. Postma	projectleider non-food
mw. drs. ing. M.I. Fleur	projectleider Europees Ecolabel
dr. J.C. van Uden	assistent projectleider (per 01-01-2005 uit dienst)

#### *Afdeling agro/food*

ing. H. Docters van Leeuwen	projectleider agro/food
ing. B. Tramper	projectleider agro/food (per 15-12-2004 in dienst)
mw. dr. ir. C.E.M. van den Boom	projectleider agro/food (per 01-01-2005 uit dienst)
ir. B. Janmaat	manager agro/food (per 01-01-2005 uit dienst)
mw. ing. H. de Boer	assistent projectleider (per 01-03-2005 uit dienst)

mw. H.A.A.M. Brenninkmeijer	marketing
-----------------------------	-----------

mw. M. de Haas	secretaresse
mw. C.E. de Ling	secretaresse
mw. J.B. Seedorf	secretaresse
mw. D.H.R. Scheltinga	secretaresse (per 01-01-2005 uit dienst)

## 6.2 Mutaties in 2004

### Raad van Toezicht

De heer Hans Geluk van Goede Waar & Co is in 2004 mevrouw Marianne van der Ham van de Nederlandse Bond voor Plattelandsvrouwen opgevolgd als lid van de Raad van Toezicht namens de consumentenorganisaties.

### Bestuur

De heer Jan van Roekel is in april 2004 de heer Thieu Meulenberg opgevolgd als bestuurslid. De heer van Roekel is directeur van Cokon. Cokon faciliteert de ontwikkeling en/of uitvoering van grootschalige innovatieprojecten in de agro/foodsector.

### Colleges van Deskundigen

In het College van Deskundigen non-food is de heer Pieter Galema in april 2004 als milieu/recreatiedeskundige benoemd. Zijn benoeming draagt bij aan de behartiging van de belangen van de recreatiebranche. Mevrouw Marga Jansen-Van der Wal nam in 2004 zitting in het College van Deskundigen non-food namens (detail)handelsorganisaties. Zij volgt de heer Bram Vonk op. In het College van Deskundigen agro/food is mevrouw Sarie Buijze in februari 2004 op persoonlijke titel benoemd. Haar benoeming draagt bij aan inbreng vanuit de provinciale overheid. Namens het Waterschap Hollandse Delta is de heer Kees van der Horst in juni 2004 in het College van Deskundigen agro/food benoemd. Zijn benoeming draagt bij aan inbreng vanuit de waterschappen.

### College van Beroep

De heer van der Wiel is eind 2004 als vast lid van het College van Beroep benoemd. Hij volgt de heer van Alphen de Veer, overleden in 2003, op. Mevrouw Dil-Stork, plaatsvervangend lid van het College van Beroep, heeft deze functie per 1 januari 2005 neergelegd. In 2004 zijn geen zaken bij het College van Beroep in behandeling geweest.

### Bureau

Bas Tramper is medio december 2004 aangesteld bij de afdeling agro/food. Hij werkte voordien bij ZLTO als teammanager akkerbouw.

Lenie Klein Holkenborg is na negen jaren dienstverband bij SMK in april 2004 aangetreden bij het Waterschap Zuiderzeeland als hoofd afdeling strategisch beleid.

Berry Janmaat en Cindy van der Boom zijn per 1 januari 2005 uit dienst getreden. Berry is een eigen adviesbureau begonnen. Cindy is aangesteld als beleidsmedewerker meststoffen bij de directie Landbouw van het ministerie LNV.

De functie van communicatie medewerker is in 2005 vervallen. Petra Sommer maakte daarom in november 2004 de overstap naar Kennisnet in de functie van communicatieadviseur.

In 2004 hebben Jacco van Uden en Hester de Boer de afdelingen non-food en agro/food tijdelijk versterkt. Daphne Scheltinga was in 2004 tijdelijk aangesteld als secretaresse.



In dit hoofdstuk is de geconsolideerde resultatenrekening opgenomen van SMK en haar programma's over 2004 met ter vergelijking de cijfers over 2003. De cijfers zijn ontleend aan de respectievelijke jaarrekeningen. De jaarrekening is gecontroleerd door Groenewegen van Lier Accountants en voorzien van een goedkeurende accountantsverklaring. In maart 2005 is de jaarrekening vastgesteld door de Raad van Toezicht.

Het ministerie van VROM/DGM stelt voor 2004 een exploitatiesubsidie aan SMK beschikbaar van € 1.008.906. Het exploitatietekort van € 1.004.684 is hiermee geheel gefinancierd. De inkomsten uit aanvraagkosten en omzetafhankelijke bijdragen zijn in 2004 licht gedaald ten opzichte van 2003: van € 78.049 naar € 62.860.

Het ministerie van LNV/LB stelt voor 2004 een subsidie aan Milieukeur agro/food beschikbaar van maximaal € 440.620. Het tekort bedraagt € 447.050. Het verschil ad € 6.430 is ten laste van het eigen vermogen gebracht. LNV/LB heeft het programma Milieukeur agro/food gesubsidieerd van 1995 tot en met 2004; de exploitatiesubsidie wordt in 2005 niet meer verlengd. De inkomsten uit aanvraagkosten, omzetafhankelijke bijdragen en onderzoeksbijdragen van derden zijn in 2004 aanmerkelijk gestegen ten opzichte van 2003: van € 133.629 naar € 190.756.

In opdracht van het ministerie van VROM/DGM voert SMK het project Groen Label Kas (GLK) uit en houdt het certificatieschema GLK in de regeling Groenprojecten op peil. De opbrengsten van GLK zijn in 2004 toegenomen ten opzichte van 2003: van € 158.720 tot € 184.997.

Het ministerie van VROM/DGM stelt voor 2004 een subsidie voor het programma Europees Ecolabel beschikbaar aan SMK van maximaal € 99.840. Het tekort van dit programma bedraagt € 94.072. De inkomsten uit aanvraagkosten en omzetafhankelijke bijdragen zijn in 2004 toegenomen ten opzichte van 2003: van € 3.212 tot € 10.835. In het kader van het programma Europees Ecolabel voert SMK de projecten 'Europees Ecolabel meubelen', 'Europees Ecolabel smeermiddelen', 'Europees Ecolabel promotie-campagne 2004' en 'Europees Ecolabel bodemverbeteraars en groeimedia' uit. Voor deze vier projecten ontvangt SMK additionele subsidies van zowel het ministerie van VROM als van de Europese Commissie. De tabel geeft in het staatje 'Ecolabel' de geconsolideerde resultatenrekening van het programma Europees Ecolabel en de bovengenoemde projecten weer.

Geconsolideerde Resultatenrekening SMK 2004

	VROM		LNV		GLK		ECOLABEL		GECONSOLIDEERD	
	2004	2003	2004	2003	2004	2003	2004	2003	2004	2003
	€	€	€	€	€	€	€	€	€	€
<b>1. Personeel &amp; Organisatie</b>										
- Bestuur	28.078	30.630	10.210	10.210	0	0	0	0	38.288	40.840
- Cvd	31.520	29.920	13.705	20.280	8.900	6.380	0	0	54.125	56.580
- Administratie/accountant	32.747	34.579	13.374	12.190	3.800	3.630	3.300	1.200	53.221	51.599
- Personeel en organisatie	408.411	399.005	249.823	272.018	42.118	32.000	92.606	53.134	792.958	756.157
	500.756	494.134	287.112	314.698	54.818	42.010	95.906	54.334	938.592	905.176
<b>2. Overheadkosten</b>										
- Werving	9.438	0	1.715	0	0	0	0	0	11.153	0
- Huisvesting en service	44.010	40.472	43.480	37.583	3.000	3.000	0	0	90.490	81.055
- Inrichting	38.139	42.919	14.199	14.798	3.200	2.400	1.017	1.018	56.555	61.135
- Extra kosten	115.545	142.456	17.079	15.655	651	57	14.984	11.166	148.259	169.334
- Overige kosten	26.551	32.448	15.514	14.883	0	0	0	0	42.065	47.331
	233.683	258.295	91.987	82.919	6.851	5.457	16.001	12.184	348.522	358.855
<b>3. Marketing en communicatie</b>										
- Marktonderzoek	0	0	0	0	0	0	5.550	1.578	5.550	1.578
- Public-affairs	1.163	5.249	581	4.006	0	0	0	0	1.744	9.255
- Presentatie/PR	47.534	32.950	27.660	31.438	0	3.368	60.368	373	135.562	68.129
- Productmarketing	51.464	75.800	18.342	18.787	0	0	44.781	11.777	114.587	106.364
- Merkmaking	93.025	50.600	27.519	34.270	0	0	12.456	106	133.000	84.976
- Voorlichting/resultaten	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	193.186	164.599	74.102	88.501	0	3.368	123.155	13.834	390.443	270.302
<b>4. Onderzoekskosten</b>										
- Certificering, ontwikkeling en herziening	139.919	158.383	184.605	116.096	30.075	8.000	36.322	77.887	390.921	360.366
	139.919	158.383	184.605	116.096	30.075	8.000	36.322	77.887	390.921	360.366
<b>SUBTOTAAL KOSTEN</b>	<b>1.067.544</b>	<b>1.075.411</b>	<b>637.806</b>	<b>602.214</b>	<b>91.744</b>	<b>58.835</b>	<b>271.384</b>	<b>158.239</b>	<b>2.068.478</b>	<b>1.894.699</b>
<b>Inkomsten</b>										
- Aanvraagkosten/omzetafhankelijke bijdr.	-62.860	-78.049	-48.053	-50.607	-184.997	-158.720	-10.835	-3.212	-306.745	-290.588
- Onderzoeksbijdragen	0	0	-142.703	-83.022	0	0	0	0	-142.703	-83.022
- Diverse baten/medefinanciering	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	-62.860	-78.049	-190.756	-133.629	-184.997	-158.720	-10.835	-3.212	-449.448	-373.610
<b>SUBTOTAAL INKOMSTEN</b>	<b>-62.860</b>	<b>-78.049</b>	<b>-190.756</b>	<b>-133.629</b>	<b>-184.997</b>	<b>-158.720</b>	<b>-10.835</b>	<b>-3.212</b>	<b>-449.448</b>	<b>-373.610</b>
Exploitatie resultaat	1.004.684	997.362	447.050	468.585	-93.253	-99.885	260.549	155.027	1.619.030	1.521.089
Subsidie:	1.004.684	997.362	440.620	468.585	0	0	260.549	155.027	1.705.853	1.620.974
Reservering eigen vermogen:	0	0	-6.430	0	93.253	99.885	0	0	86.823	99.885
	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0

## Programma Milieukeur non-food

### 1. Doelstelling

Het ontwikkelen en beheren van criteria voor non-foodproducten, -diensten en -bedrijfsprocessen op basis van onderscheid in milieueffecten om markttransparantie en daarmee duurzaamheid te bevorderen. Dit programma is in eerste instantie opgericht voor de Nederlandse markt.

### 2. Activiteiten

Het aansturen en coördineren van het proces van criteriaontwikkeling volgens een vastomlijnde procedure onder verantwoordelijkheid van een centraal College van Deskundigen (CCvD) en onder toezicht van de Raad voor Accreditatie (RvA)<sup>2</sup>.

Deze procedure bestaat globaal uit:

- I. beoordeling van een aanvraag door derden of een intern voorstel om voor een bepaald product/dienst/bedrijfsproces criteria te ontwikkelen, op:
  - a. potentiële milieuwinst;
  - b. potentiële marktbelangstelling;
- II. haalbaarheidsonderzoek;
- III. onderzoek, waarin een certificatieschema (d.w.z. een pakket van eisen) wordt ontwikkeld, met inspraak van betrokken partijen (begeleidingscommissie, hoorzitting);
- IV. vaststelling en publicatie certificatieschema.

Bij de ontwikkeling van criteria laat het stafbureau zich ondersteunen door sectorstudies deskundige onderzoek- en adviesbureau's. Het stafbureau draagt ook zorg voor de periodieke herziening van criteria. Aansluiting bij en afstemming met Europees Ecolabelcriteria is een aandachtspunt.

De criteria voor non-food zijn tot nu toe ontwikkeld voor één niveau, gericht op voorlopers. Door behoefte aan nuance blijkt de ontwikkeling van criteria op meer niveau's perspectiefrijk. Gelaagde criteriamodellen ('barometermodel') als leidraad voor de continue verbetering van milieuprestaties worden gaandeweg ontwikkeld. Daarnaast vindt bij de criteriaontwikkeling een stapsgewijze verbreding van milieu- naar meer duurzaamheidsaspecten plaats.

De criteria kunnen worden gebruikt om producten, diensten en bedrijfsprocessen onafhankelijk te laten certificeren. Certificeren kan leiden tot gebruik van het label Milieukeur. Daarnaast kunnen de criteria worden gebruikt als referentiekader om producten, diensten en bedrijfsprocessen qua milieuprestatie te vergelijken ('benchmark').

<sup>2</sup> Op basis van de Europese norm voor productcertificatie EN 45011.

SMK is verantwoordelijk voor het ontwikkelen en beheren van criteria. Onafhankelijke certificatie-instellingen, waarmee een licentieovereenkomst is afgesloten, toetsen of wordt voldaan aan de criteria. Deze certificatie-instellingen zijn geaccrediteerd door de RvA voor betreffende certificatieschema's. De scheiding tussen criteriaontwikkeling (door SMK) en toetsing of aan criteria wordt voldaan (door de certificatie-instellingen) is aangebracht om belangenverstrengeling te voorkomen en sluit aan bij de eisen van de RvA<sup>2</sup>.

### **3. Organisatie**

Het stafbureau faciliteert het proces van criteriaontwikkeling voor non-food, waarin het CCvD non-food een centrale rol speelt. Dit CCvD is verantwoordelijk voor de besluitvorming over de (ontwikkeling van) criteria voor non-food.

Het CCvD non-food is een 'stakeholdersplatform' waarin consumenten- en producentenorganisaties, detailhandel, overheid en milieudeskundigen vertegenwoordigd zijn. In gezamenlijk overleg worden de criteria opgesteld, waardoor deze criteria een breed maatschappelijk draagvlak hebben. Het Bestuur van de stichting benoemt de leden van het CCvD.

Tijdens het proces van criteriaontwikkeling toetst het CCvD of de desbetreffende sector in een breed samengestelde begeleidingscommissie kan plaats nemen. Voor een hoorzitting worden alle belanghebbenden via een breed verspreide convocatie uitgenodigd.

### Programma 'Competent Body' voor het Europees Ecolabel in Nederland

#### 1. Doelstelling

Het ontwikkelen en beheren van criteria voor non-foodproducten, -diensten en -bedrijfsprocessen op basis van onderscheid in milieueffecten om markttransparantie en daarmee duurzaamheid te bevorderen. Dit programma is opgericht ten behoeve van de Europese markt. (Zie ook de Verordening 1980/2000).

De taak van de 'Competent Body' in Nederland is zowel het versterken van de criteria- en beleidsontwikkeling van het Europees Ecolabel met de Nederlandse inbreng als het certificeren van producten, -diensten en -bedrijfsprocessen voor het Europees Ecolabel.

#### 2. Activiteiten

Het Nederlands stafbureau formuleert een reactie, onder verantwoordelijkheid van het CCvD non-food, op de beleids- en criteriaontwikkeling van het Europees Ecolabel en laat zich desgewenst ondersteunen door sectorspecifiek deskundige onderzoek- en adviesbureau's. In dit proces wordt ook de mening van Nederlandse brancheorganisaties en bedrijven meegenomen. Uiteindelijk geeft het CCvD een stemadvies aan het Ministerie van VROM. Het stafbureau brengt de reactie van het CCvD in het criteriaontwikkelingsproces.

Bij de inbreng zijn de volgende aspecten leidend:

- de standaard EN 45011 (productcertificering);
- de Nederlandse wetgeving en beleid;
- afstemming met Milieukeurcriteria.

De procedure ontwikkeling van Europees Ecolabelcriteria bestaat globaal uit:

- I. een voorstel tot ontwikkeling van criteria wordt bij het Bestuur van het Europees Ecolabel (EUEB) ingediend;
- II. na goedkeuring verstrekt de Europese Commissie aan een 'Competent Body' de opdracht om projectleider ('lead Competent Body') te zijn voor de ontwikkeling van criteria;
- III. de 'lead Competent Body' doet een voorstel voor de opzet van de ontwikkeling van criteria en formuleert een Ad hoc Working Group (AhWG) met 'stakeholders' (producenten, handel, deskundigen, Competent Bodies, milieu- en consumentenorganisaties);
- IV. de AhWG komt (gemiddeld) driemaal bijeen om conceptcriteria te bespreken en te becommentariëren;
- V. de EUEB krijgt tussentijds gelegenheid commentaar te geven op de conceptcriteria;

- VI. de Europese Commissie bepaalt door middel van een 'Internal Service Consultation' haar positie ten opzichte van de conceptcriteria;
- VII. de 'Regulatory Committee' stemt over de criteria;
- VIII. indien de uitslag van deze stemming positief is worden de criteria vertaald in de officiële talen van de Europese Unie en als Commissie Beschikking gepubliceerd in 'the Official Journal' waarmee de criteria in werking treden;
- IX. de 'lead Competent Body' maakt een 'User Manual';
- X. het Europees Ecolabel kan voor de betreffende productgroep worden aangevraagd.

De criteria zijn geldig voor drie tot vijf jaar.

De procedure voor herziening van de criteria van het Europees Ecolabel bestaat globaal uit:

- XI. de Europese Commissie verstrekt aan een 'Competent Body' de opdracht om projectleider ('lead Competent Body') te zijn voor de herziening van criteria;
  - XII. in de eerste AhWG wordt besloten of een herziening nodig is en eventueel op welke punten;
- Punten V tot en met X van de criteria ontwikkeling worden gevolgd.

### **3. Organisatie**

De Europese Commissie beheert het Europees Ecolabel.

SMK is door het Ministerie van VROM aangewezen als de Nederlandse 'Competent Body' van het Europees Ecolabel. De 'Competent Bodies' van de 25 lidstaten van de Europese Unie vormen samen de EUEB.

De 'Regulatory Committee' bestaat uit de ministeriële delegaties van de 25 EU-lidstaten; het Ministerie van VROM is voor Nederland lid van de 'Regulatory Committee'.

Inbreng uit de desbetreffende sector tijdens het proces van criteria ontwikkeling vindt plaats via een breed samengestelde 'Ad hoc Working Group' (AhWG) en bestaat uit 'stakeholders' (producenten, handel, deskundigen, 'Competent Bodies', milieu- en consumentenorganisaties) analoog aan de begeleidingscommissies van Milieukeur.

Het CCvD non-food is een 'stakeholdersplatform' waarin consumenten- en producentenorganisaties, detailhandel, overheid en milieudeskundigen vertegenwoordigd zijn. Het Bestuur van de stichting benoemt de leden van het CCvD.

Voor de beleidsontwikkeling zijn drie Europese management groepen opgericht: 'the policy management group, the coordination & cooperation management group and the marketing management group'.

## Programma Milieukeur agro/food

### 1. Doelstelling

Het ontwikkelen en beheren van criteria voor agro/foodproducten, -diensten en -bedrijfsprocessen op basis van onderscheid in milieueffecten om markttransparantie en daarmee duurzaamheid te bevorderen. Bovenwettelijke eisen ten aanzien van voedselveiligheid, dierenwelzijn en natuurbeheer worden zoveel mogelijk meegenomen.

### 2. Activiteiten

Het aansturen en coördineren van het proces van criteriaontwikkeling volgens een vastomlijnde procedure, onder verantwoordelijkheid van een Centraal College van Deskundigen (CCvD) en onder toezicht van de Raad voor Accreditatie (RvA)<sup>3</sup>.

Deze procedure bestaat globaal uit:

- I. beoordeling van een aanvraag door derden of een intern voorstel om voor een bepaald product/dienst/bedrijfsproces criteria te ontwikkelen, op:
  - a. potentiële milieuwinst;
  - b. potentiële marktbelangstelling;
- II. onderzoek, waarin een certificatieschema (d.w.z. een pakket van eisen) wordt ontwikkeld, met inspraak van betrokken partijen (begeleidingscommissie, hoorzitting);
- III. vaststelling en publicatie certificatieschema.

Bij de ontwikkeling van criteria laat het stafbureau zich ondersteunen door sector-specifieke deskundige onderzoek- en adviesbureau's. Het stafbureau draagt ook zorg voor de periodieke herziening van criteria. Partners worden gezocht om ketensamenwerking op te zetten en uit te bouwen.

De criteria voor agro-food zijn merendeels ontwikkeld voor één niveau, gericht op voorlopers. Door behoefte aan nuance blijkt de ontwikkeling van criteria op meer niveau's perspectiefrijk. Gelaagde criteriamodellen als leidraad voor de continue verbetering van milieuprestaties ('barometermodel') worden gaandeweg ontwikkeld. Daarnaast vindt bij de criteriaontwikkeling een stapsgewijze verbreding van milieu- naar meer duurzaamheidsaspecten plaats.

De criteria kunnen worden gebruikt om producten/diensten/bedrijfsprocessen onafhankelijk te laten certificeren. De certificatie heeft ook betrekking op afzonderlijke schakels in ketens. Certificeren kan leiden tot gebruik van het label Milieukeur. Daarnaast kunnen de criteria worden gebruikt als referentiekader om producten, diensten en bedrijfsprocessen qua milieuprestatie te vergelijken ('benchmark').

<sup>3</sup> Op basis van de Europese norm voor productcertificatie EN 45011.

SMK is verantwoordelijk voor het proces van criteriaontwikkeling. Onafhankelijke certificatie-instellingen, waarmee een licentieovereenkomst is afgesloten, toetsen of wordt voldaan aan de criteria. Deze certificatie-instelling zijn erkend door de RvA voor het betreffende certificatieschema.

De scheiding tussen criteria ontwikkeling (door SMK) en toetsing of aan criteria wordt voldaan (door de certificatie-instellingen) is aangebracht om belangenverstrengeling te voorkomen en sluit aan bij de eisen van de RvA<sup>3</sup>.

### **3. Organisatie**

Het stafbureau faciliteert het proces van criteriaontwikkeling voor agro/food, waarin het CCvD agro/food een centrale rol speelt. Dit CCvD is verantwoordelijk voor de besluitvorming over de (ontwikkeling van) de criteria van agro/food.

Het CCvD agro/food is een 'stakeholdersplatform' waarin consumenten-, producenten-organisaties, detailhandel, overheid en milieudeskundigen vertegenwoordigd zijn. In gezamenlijk overleg worden de criteria opgesteld, waardoor deze criteria een breed maatschappelijk draagvlak hebben. Het Bestuur van de stichting benoemt de leden van het CCvD.

Tijdens het proces van criteriaontwikkeling toetst het CCvD of de desbetreffende sector in een breed samengestelde begeleidingscommissie kan plaats nemen. Voor een hoorzitting worden alle belanghebbenden via een breed verspreide convocatie uitgenodigd.

## Programma Groen Label Kas

### 1. Doelstelling

Het ontwikkelen en beheren van milieucriteria voor glastuinbouwkassen, specifiek voor het certificatieschema Groen Label Kas, om betrouwbaar aan te kunnen tonen dat tuinbouwkassen die dit certificaat behalen, voldoen aan de duurzaamheidsdoelstellingen van de overheidsregelingen MIA en VAMIL én de regeling Groenprojecten.

### 2. Activiteiten

Het aansturen en coördineren van het proces van criteriabeheer volgens een vastomlijnde procedure, onder verantwoordelijkheid van een Centraal College van Deskundigen (CCvD Groen Label Kas) en onder toezicht van de Raad voor Accreditatie (RvA)<sup>4</sup>. De door het College vastgestelde criteria worden als advies voor de 'Maatlat Groen Label Kas' in de diverse milieuregelingen richting de overheid (ministerie van VROM) gebruikt.

De beheerprocedure bestaat globaal uit:

- I. beheer en herziening op basis van onderzoek, waarin de criteria in het certificatieschema GLK en het controledocument (d.w.z. het pakket van eisen en controlemaatregelen) wordt uitgewerkt, met inspraak van betrokken partijen (begeleidingscommissie, hoorzitting);
- II. vaststelling van de criteria door CCvD, advies richting overheid, publicatie van het certificatieschema na vaststelling en publicatie van de 'Maatlat Groen Label Kas' door de overheid.

Bij beheer en herziening van de criteria laat het stafbureau zich ondersteunen door sectorspecifieke deskundige onderzoek- en adviesbureau's. Bij herziening van de criteria is steeds een intensieve afstemming met de uitvoerende overheden (VROM, SenterNovem, Dienst Regelingen).

De criteria voor Groen Label Kas zijn in 2004 herzien. Hierbij is een directe afstemming bereikt met de 'Maatlat Groen Label Kas' in de MIA- en VAMIL-regeling. Voor de toekomst wordt een aansluiting op doelvoorschriften nagestreefd hetgeen wenselijk is om een continue verbetering van milieuprestaties te stimuleren. De criteria kunnen dan ook worden gebruikt om de milieuprestaties van de Groen Label Kas te vergelijken ('benchmark').

Het programma is verantwoordelijk voor het beheer van de criteria. Onafhankelijke certificatie-instelling, waarmee een licentieovereenkomst is afgesloten, toetsen of wordt voldaan aan de criteria. Deze certificatie-instellingen zijn geaccrediteerd door de RvA voor

<sup>4</sup> Op basis van de Europese norm voor productcertificatie EN 45011.

het certificatieschema Groen Label Kas. De scheiding tussen criteriabeheer (door SMK) en toetsing of aan criteria wordt voldaan (door de certificatie-instellingen) is aangebracht om belangenverstrengeling te voorkomen en sluit aan bij de eisen van de RvA<sup>4</sup>.

### **3. Organisatie**

Het stafbureau faciliteert het proces van criteria ontwikkeling voor Groen Label Kas, waarin het CCvD Groen Label Kas een centrale rol speelt. Dit CCvD is verantwoordelijk voor de besluitvorming over de (ontwikkeling van) criteria voor Groen Label Kas.

Het CCvD Groen Label Kas is een 'stakeholdersplatform' met tevens grote kennis en deskundigheid van de milieuaspecten van de glastuinbouwkas. In het CCvD Groen Label Kas zijn producentenorganisaties, overheid, kassenbouwbedrijven en onderzoekbureaus vertegenwoordigd. In gezamenlijk overleg worden de criteria opgesteld, waardoor deze criteria een breed maatschappelijk draagvlak hebben. Het Bestuur van de stichting benoemt de leden van het CCvD Groen Label Kas.

Tijdens het proces van criteriaontwikkeling toetst het CCvD of de desbetreffende sector in een breed samengestelde begeleidingscommissie kan plaats nemen. Voor een hoorzitting worden alle belanghebbenden via een breed verspreide convocatie uitgenodigd.

### Overzicht producten en diensten met Milieukeur en Europees Ecolabel per 31 december 2004

#### MILIEUKEUR NON-FOOD

Productgroep autoreinigingsmiddelen	merk	verkrijgbaar bij
Autex B.V. (0348-471968)	D2 Was-Glans Autoshampoo	diverse tankstations, autoshops, tankstations, doe-het-zelf-zaken

Productgroep autowasstraten	merk	verkrijgbaar bij
IPIC Nederland B.V. (010-4523113)	IMO autowasstraten	circa 40 IMO autowasstraten

#### Productgroep betonbanden

v.d. Bosch Beton b.v. (0546-488555)  
 Nijmeegse Betonindustrie De Hamer B.V. (024-3441244)  
 Kellen Beton B.V. (0344-624488)  
 Struyk Beton B.V. (0162-456655)

#### Productgroep betonstraatstenen

v.d. Bosch Beton b.v. (0546-488555)  
 Nijmeegse Betonindustrie De Hamer B.V. (024-3441244)  
 Betonindustrie Maas & Waal B.V. (024-3580877)  
 MBI Beton A.J. van der Meijden B.V. (0413-362931)

#### Productgroep betontegels

v.d. Bosch Beton b.v. (0546-488555)  
 B.V. Betonfabriek v/h Gebr. Langhout (0297-324210)  
 Maldense Betonfabriek B.V. (024-3580585)  
 Betonindustrie Monshouwer B.V. (0416-311965)  
 Morsinkhof Beton B.V. (074-2426000)  
 Struyk Beton B.V. (0162-456655)  
 Zoontjens Beton B.V. (013-5379379)

<b>Productgroep brandblusmiddelen</b>	<b>merk</b>	<b>verkrijgbaar bij</b>
Ansul N.V. (0320-240864)	brandblussers ECO MASTER EF 6 en EF 9	Ansul N.V.
Ajax Brandbeveiliging B.V. (020-5909500)/ Bioversal International B.V. (026-3530990)	Ajax (sproei) schuimblussers (permanent onder druk): 6 en 9 liter (EF 161 en EF 191; inhoud: water/SF ECO 3%) en 3, 6 en 9 liter (EF31, EF61 en EF91; inhoud: water/Bioversal QF-mx) Ajax (sproei) schuimblussers (met CO2-patroon): 6 en 9 liter (EF6c en EF9c; inhoud: water/ Bioversal QF-mx)	Ajax Brandbeveiliging B.V.
Chubb Flame Control B.V. (030-2295074)	Chubb brandblustoestellen EH 6M en EHF 9M	Chubb Flame Control B.V.
A. Metselaar b.v. (070-3209995)	Gloria brandblusser (6 en 9 liter)	A. Metselaar b.v.
Saval B.V. (076-5487000)	Bioclass brandblusser (2, 3, 6 en 9 liter) Saval brandblussers B6C en B9C	Saval B.V.
Smeba Brandbeveiliging BV (024-3775458)	Smeba koolzuurblusser type MC02 - 2 kg en type MC05 - 5 kg	Smeba Brandbeveiliging BV

<b>Productgroep blusschuimen v. blusinstallaties</b>	<b>merk</b>	<b>verkrijgbaar bij</b>
Bioversal European Foam Center (020-5909596)	Bioversal QF blusschuim	Bioversal European Foam Center

<b>Productgroep daktegels</b>	<b>merk</b>	<b>verkrijgbaar bij</b>
Granuband bv (020-4978201)	Granuflex daktegels	Granuband bv

<b>Productgroep etiketten</b>	<b>merk</b>	<b>verkrijgbaar bij</b>
Max Aarts B.V. (053-4282428)	Ecomax zelfklevende etiketten (bedrukt en onbedrukt) Ecomax gegommeerde etiketten (bedrukt en onbedrukt)	Max Aarts B.V.

<b>Productgroep GFT-zakken</b>	<b>merk</b>	<b>verkrijgbaar bij</b>
Eurea Verpakking B.V. (074-2555707)	Natura en De Blijde Boom® (140 en 240 liter)	diverse supermarkten
Imexpo B.V. (035-6212307)	De Blijde Boom® , Compobag® en Ökopack (140 en 240 liter)	diverse supermarkten
KIVO Plastic Verpakkingen (0299-398800)	BIO containerzakken	Albert Heijn, Pack-it B.V., C1000
Walbeek Foods B.V. (0180-547622)	Ökopack en Composto (140 en 240 liter)	diverse supermarkten

<b>Productgroep hotels en conferentiecentra</b>	<b>plaatsnaam</b>
Van der Valk Hotel Assen (0592-851515)	Assen

<b>Productgroep kantoorpapier</b>	<b>merk</b>	<b>verkrijgbaar bij</b>
ModoVanGelder (020-5605860)	Balans RE kantoorpapier	ModoVanGelder, Ahrend, Viking, Office Depot

<b>Productgroep kattenbakvulling</b>	<b>merk</b>	<b>verkrijgbaar bij</b>
Allspan Haulerwijk (0516-422022)	Woody Cat	dierenspeciaalzaken
Bos Diervoeders (0529-431888)	Cordi	dierenspeciaalzaken
cv Discus u.a. (036-5361359)	Discus	dierenspeciaalzaken
Holland Diervoeders B.V. (030-2479611)	Catrein Natuurkorrels, Ecloset, Puik Fris	dierenspeciaalzaken
HB Foodmarketing (072-5118011)	Cat Country	diverse supermarkten, natuurwinkels en dierenspeciaalzaken
Hudivo B.V. (023-5650604)	Hudivo kattebak-houtkorrels	diverse supermarkten
Mostert Absorbents B.V. (010-4355322)	Kitty Friend Natural	supermarkten, boerenbonden
Plomp (0418-651911)	Plospan kattenbakvulling	dierenspeciaalzaken
Tijssen Goed voor Dieren B.V. (071-3419125)	Linda	dierenspeciaalzaken
Vrisekoop Beheer B.V. (023-5284721)	Tommy's John	± 800 dierenspeciaalzaken, Blokker, Albert Heijn
Fa. Wielink Diervoeders (038-3327686)	O'Nelli	dierenspeciaalzaken
Witte Molen B.V. (0416-358300)	Basic, Top Fresh	dierenspeciaalzaken

<b>Productgroep linoleum</b>	<b>merk</b>	<b>verkrijgbaar bij</b>
Forbo-Krommenie B.V. (075-6477477)	Marmoleum Artoleum Corklinoleum Walton	de gerenommeerde woninginrichter

<b>Productgroep meststoffen (voor gebruik in huis en tuin)</b>	<b>merk</b>	<b>verkrijgbaar bij</b>
Pokon & Chrysal (035-6955888)	Pokon Eco-actief mest voor rozen Pokon Eco-actief mest voor bloeiende planten Pokon Eco-actief mest voor border en tuin Pokon Eco-actief mest voor gazon Pokon Eco-actief mest voor hagen en struiken	Gamma en Karwei

<b>Productgroep meubelen</b>	<b>merk</b>	<b>verkrijgbaar bij</b>
Bruynzeel Keukens & Kasten B.V. (0164-285000)	Atlas-keuken	Bruynzeel Keukens & Kasten B.V.
Hartman Groep B.V. (053-4885555)	Corell Prestige tuintafels (Octagon, Oblique, Oval, rond 120, rond 100, side table, 80 x 80 en rond 80)	tuincentra, tuinmeubelenspecialzaken, warenhuizen

<b>Productgroep papieren handdoeken</b>	<b>merk</b>	<b>verkrijgbaar bij</b>
Horgen-papier Benelux B.V. (0318-653300)	Dacor zilvergrijs  Dacor natuurwit	Guilbert, Grootverbruik Ahold, ASP, Citin Bruynzeel Groep, V.d. Wal, Hartman, Groveko Ede B.V.

<b>Productgroep schoenen</b>	<b>merk</b>	<b>verkrijgbaar bij</b>
EMMA (045-5666500)	veiligheidsschoenen (diverse modellen)	EMMA

<b>Productgroep schrijfpapier</b>	<b>producten</b>	<b>levert aan</b>
Ahrend Office Products B.V. (030-6020200)	Schriften, schrijf- en flipoverbloks	grootverbruikers
Centraal Inkoopbureau (073-6427500)	Buro 1 schrijfblokken	kantoorvak(boek)handel
Van Dorp Brands B.V. (0348-486020)	Schrijfbloks "Gelro"	kantoorvak(boek)handel
Guilbert (038-4563666)	Schriften, schrijf- en flipoverbloks "Niceday"	grootverbruikers
Lutkie Cranenburg (073-6391391)	Schriften, schrijf- en flipoverbloks	is producent
Veneka B.V. (024-6781600)	Schrijfbloks	kantoorvak(boek)handel

<b>Productgroep substraat</b>	<b>merk</b>	<b>verkrijgbaar bij</b>
Grodan Benelux & France (0475-353020)	Grodan, Basalan, Capgro substraatmatten	professionele toeleveranciers voor de glastuinbouw

<b>Productgroep toiletpapier</b>	<b>merk</b>	<b>verkrijgbaar bij</b>
Horgen-papier Benelux B.V. (0318-653300)	Dacor silver-grijs Dacor Natuur wit	Guilbert, ASP, CIB/VNG, Groot- verbruik Ahold, vd Wal, Hartman, Citin Bruynzeel Groep bv, Codis, Prisma Food Retail, Nettorama, Boni markten

<b>Productgroep toiletvloeistoffen</b>	<b>merk</b>	<b>verkrijgbaar bij</b>
Thetford B.V. (076-5042200)	Aqua Kem Green, Aqua Rinse, Dri Kem, Campa Green, Campa Rinse	V&D, Bricorama, camping & caravanaccessoiresdealers

<b>Productgroep veiligheidstegels en in-situ vloeren</b>	<b>merk</b>	<b>verkrijgbaar bij</b>
Granuband bv (020-4978201)	Granuflex veiligheidstegels en rubbetegels	Praxis

<b>Productgroep verblijfsrecreatie: bungalowparken</b>	<b>plaatsnaam</b>
Center Parcs Bispingerheide (00 49 5194941371)	Bispingen (Duitsland)
Center Parcs De Eemhof (0900-333646)	Zeewolde
Center Parcs De Huttenheugte (0524-594520)	Dalen
Center Parcs De Kempervennen (040-2083638)	Westerhoven
Center Parcs Het Heijderbos (0485-496864)	Heijen
Center Parcs Het Meerdal (077-4647212)	America
Center Parcs Erperheide (00 32 11616234)	Peer (België)
Center Parcs Vossemeren (00 32 11548238)	Lommel (België)
Center Parcs Sea Spirit Park Zandvoort (023-5741450)	Zandvoort
Center Parcs Heilbachsee (00-49-26578090)	Heilbachsee (Duitsland)
Center Parcs Hochsauerland (00-49-29829500)	Hochsauerland (Duitsland)
Genter Parcs Loohorst (0900-5664677)	America
Center Parcs Port Zélande (0900-7078935)	Ouddorp
Bungalowpark Herperduin (0486-411383)	Herpen
Landal GreenParks Coldenhove (0313-659101)	Eerbeek
Landal GreenParks Heihaas (0341-351253)	Putten
Landal GreenParks Heideheuvel (055-5052251)	Beekbergen
Vervolg productgroep verblijfsrecreatie: bungalowparken	plaatsnaam
Landal GreenParks Miggelenberg (055-3781251)	Hoenderloo
Landal GreenParks Rabbit Hill (0577-456431)	Nieuw Milligen
Landal GreenParks Twenhaarsveld (0548-361458)	Holten
Natuurkampeerterein De Berenweide (0900-3846226)	Castricum

<b>Productgroep verblijfsrecreatie: campings</b>	<b>plaatsnaam</b>
Camping 't Anker (0187-651567)	Nieuwe Tonge (Goeree Overflakkee)
Camping De Berken (0599-564255)	Gasselte
Camping De Boomgaard (0118-571377)	Westkapelle
Camping De Boskant (013-5282059)	Oisterwijk
Camping De Bremakker (0222-312863)	Den Burg - Texel
Camping De Bronzen Emmer (0591-371543)	Meppen
Camping Burghorn (0224-212523)	Schagen
Camping Corfwater (0226-381981)	Petten
Camping Diever (0521-591644)	Diever
Camping De Dommelvallei (040-2068290)	Borkel en Schaft
Camping Dorado (050-5019261)	Roden
Camping Duivenbos (0485-383876)	Overloon
Camping De Helfterkamp (0578-571839)	Vaassen
Camping Herperduin (0486-411383)	Herpen
Camping De Hertshoorn (0577-461529)	Garderen
Camping Kijkuit (0111-691246)	Zonnemaire
Camping De Kom (0521-513736)	De Bult
Camping De Koorn-aar (0222-312931)	Den Burg – Texel
Camping Krimdal (055-3781650)	Hoenderloo
Camping Lauwersoog (0519-349133)	Lauwersoog
Camping Meisterhof (0521-597278)	Dwingelo
Camping Midden Drenthe (0593-370022)	Zwiggelte
Camping De Norgerberg (0592-612281)	Norg
Camping De Paal (0497-571977)	Bergeijk
Camping De Pampel (055-3781760)	Hoenderloo
Camping De Papaver (0599-324274)	Sellingen (Groningen)
Camping De Raatakkers (0593-525488)	Hyken
Camping De Papillon (0541-351670)	Denekamp
Camping De Rammelbeek/Gelebeek (0541-229368)	Lattrop
Camping De Reebok (013-5282309)	Oisterwijk
Camping 't Reestdal (0523-656232)	Balkbrug
Camping van Rossum's Troost (0485-470193)	St. Hubert
Camping De Roos (0523-251234)	Beerze
Comfortcamping Scheldeoord (0113-639900)	Baarland
Camping Sint Maartenszee (0224-561401)	Sint Maartenszee
Camping Tempelhof (0224-581522)	Callantsoog
Camping 't Veerse Meer (0113-581423)	Wolphaartsdijk
Camping 't Wieskamp (0542-514612)	Winterswijk - Henxel
Camping de Wildhoeve (0578-661324)	Emst-Gortel (Gld.)
Camping Wittelterbrug (0521-598288)	Wittelte

<b>Vervolg productgroep verblijfsrecreatie: campings</b>	<b>plaatsnaam</b>
Camping de Zandstuve (0523-262027)	Rheeze
Kampeercentrum De Beerze Bulten (0523-251398)	Beerze
Kennemer Duincamping Geversduin (0900-3846226)	Castricum
Kennemer Duincamping de Lakens (0900-3846226)	Bloemendaal aan Zee
De Klepperstee (0187-681511)	Ouddorp
Landgoed De Berenkuil (0592-501242)	Grolloo
Parkcamping De Graafschap (0314-343752)	Hummelo
Recreatiecentrum Ackersate (0342-471274)	Voorthuizen
Recreatiecentrum Betuwestrand (0345-681503)	Beesd
Recreatiehof 't Stien 'n Boer (053-5722610)	Haaksbergen
Recreatiepark Bree Bronne (077-4652360)	Maasbree
Recreatiepark Elsendorp (0492-351810)	Elsendorp
Resort De Arendshorst (0529-453248)	Ommen
Vakantiecentrum De Krim (0222-390111)	De Cocksdorp – Texel
Vakantie en Conferentieoord Mennorode (0577-498111)	Elspeet
Watersportcentrum Cnossen Leekstermeer (0594-512073)	Roden/Nietap
Zeeland Camping Ons Buiten B.V. (0118-581813)	Oostkapelle
Zeeland Camping De Wijde Blick (0111-468888)	Renesse

<b>Productgroep verblijfsrecreatie: groepsaccommodatie</b>	<b>plaatsnaam</b>
Groepsaccommodatie Broekakkers (072-5069913)	Egmond Binnen
Groepsaccommodatie Doeksen (0562-448878)	Terschelling
Groepsaccommodatie De Putse Hoeve (0497-571032)	Bergeijk
Groepsvakantiehuis Jonkersbergen (0222-319371)	Den Hoorn-Texel
Stayokay Ameland ( 0591-555353)	Hollum
Stayokay Gorssel (0573-431615)	Kring van Dorth
Stayokay Terschelling (0562-442338)	West-Terschelling

<b>Productgroep verf</b>	<b>merk</b>	<b>verkrijgbaar bij</b>
Hermadix Coatings b.v. (020-6534125)	Hermadix Houtdecor verfbeits	tuincentra, bouwmarkten, verfwinkels

## EUROPEES ECOLABEL (door SMK gecertificeerd)

Productgroep handafwasmiddelen	merk	verkrijgbaar bij
Dalli Benelux b.v. (0345-478700)	Klok Eco Afwasmiddel	diverse supermarkten

Productgroep textiel	merk	verkrijgbaar bij
Invista International S.A. (00-41-227175111)	Lycra®	Invista International S.A.

Productgroep tissuepapier	merk	verkrijgbaar bij
Paloma-Horgen AG	360 tissue papieren producten, waaronder Dacor toilet papier en Dacor papieren handdoekjes	Paloma-Horgen Papier Benelux (0318-653300)

Productgroep toeristische accommodaties	plaatsnaam
Grand Hotel Opduin (0222-317445)	De Koog, Texel
Landal GreenParks Twenhaarsveld (0548-361458)	Holten
Groepsaccommodatie Doeksen (0562-448878)	Oosterend, Terschelling
Tulip Inn Brinkhotel Zuidlaren (050-4091261)	Zuidlaren
NH Leeuwenhorst (0252-378888)	Noordwijkerhout

Productgroep vaatwasmiddelen	merk	verkrijgbaar bij
Dalli Benelux b.v. (0345-478700)	Klok Eco Vaatwastabletten	diverse supermarkten

Productgroep wasmiddelen	merk	verkrijgbaar bij
Dalli Benelux b.v. (0345-478700)	Klok Eco Totaal wasmiddel, Klok Eco Bont wasmiddel,	diverse supermarkten

## MILIEUKEUR AGRO/FOOD

Productgroep aardappelen	soort/ras	handel	verkrijgbaar bij
C.P. Bijl en Zn. B.V. (0166-612850)	Anias, Bildstar, Eigenheimer, Doré, Bintje, Gloria, Frieslander, Nicola, Santé, Victoria, Première	C.P. Bijl en Zn. B.V., Jac. van Weerdenburg, Loeffen, J. v.d. Oord	diverse supermarkten
Stichting Milinnova (036-5228592)	Agata, Agria, Fabula, Hermus, Liseta, Maritiema, Red One, Redstar, Remarka, Lady Rosetta, Santé, Spunta, Victoria	Agrico, Korteweg, Meijer, Schaap	diverse supermarkten en industrie

Productgroep aardbeien	soort/ras	handel	verkrijgbaar bij
Les Meilleurs (0499-573833)	Elsanta, Lambada		

Productgroep andijvie	soort/ras	handel	verkrijgbaar bij
Groentehof B.V. (0492-512372)			o.a. de supermarkten Jumbo, Sanders Supermarkten, Van Eerd, Nettorama, Komart en in het buitenland bij G.B., Mestgagh, Centrum, Real en Cactus
Plantenkwekerij Biemans vof (0492-361096)			

Productgroep appels en peren	soort/ras	handel	verkrijgbaar bij
Coöp. Fruitveiling Zuid-Limburg B.A. (043-4588588)	o.a. Elstar	Veiling Zuid-Limburg Poiesz	supermarkten
Unistar (038-33722320)	o.a. Elstar		

Productgroep bewerkte groenten	soort	handel	verkrijgbaar
Groentehof b.v. (0492-512372)	nasi-, bami-, macaroni-, en spaghetti- en hutspot-pakketten, Chinese, Thaise, Toscaanse en Vietnamese roerbakgroenten, soepgroenten voor o.a. groentesoep, erwtensoep		o.a. de supermarkten Jumbo, Sanders Supermarkten, Van Eerd, Nettorama, Komart, Dekamarkt en in het buitenland bij G.B., Mestgagh, Centrum, Real en Cactus

Productgroep bier	soort	handel	verkrijgbaar bij
BV Gulpener Bierbrouwerij (043-4507575)	Gulpener Pilsner, Gulpener Korenwolf, Gulpener Dort, Gulpener Oud Bruin, Gulpener Lentebock, Gulpener Herfstbock, Sjoes, Chateau Neubourg, Gerardus Wittems Kloosterbier Dubbel, Gerardus Wittems Kloosterbier Blond, Witte Kerst		diverse supermarkten en horeca

Productgroep bloemen en planten	soort/ras	handel	verkrijgbaar bij
Ammerlaan Grond & Hydrocultuur (015-3692735)	diverse kamerplanten	Bloemen Veiling Flora Holland (0174-633333) VBA (0297-394275)	diverse Intratuin vestigingen (0348-439100)
Fachjan B.V. (0174-625983)	assortiment van tropische potplanten	Bloemen Veiling Flora Holland (0174-633333)	diverse Intratuin vestigingen (0348-439100)
Multigroen (010-4228433)	diverse kamerplanten	Bloemen Veiling Flora Holland (0174-633333)	diverse Intratuin vestigingen (0348-439100)
Fa. Rijnerwatering (070-3968076)	Dracaena's (marginale tropische planten)	Bloemen Veiling Flora Holland (0174-633333)	diverse Intratuin vestigingen (0348-439100)
Rijnplant (0174-516518)	Bougainvillea (Vera deep purple, spathiphyllum quattro Anthurium (Andreanum Lady Love, Sugar Love, Orange Love en Red Love)	Bloemen Veiling Flora Holland (0174-633333)	diverse Intratuin vestigingen (0348-439100)

Gebr. C.P. en C.J. Stolk B.V. (010-5296222)	Pot – Anthuriums (Pico Bello, Champion, Nevada, Robino, Polaris)	Bloemen Veiling Flora Holland (0174-633333)	diverse Intratuin vestigingen (0348-439100)
--	---	---	--

#### Productgroep bloemisterij

Bloembinderij Middenwaard (072-5716811)  
 Bloembinderij Van der Maat B.V. (070-3683537)  
 Bloemsierkunst 't Zonnetje V.O.F. (0299-404723)  
 Den Daas Bloemsierkunst B.V. (075-6165728)  
 Fleur Atelier Annemie (0113-502763)  
 Flowers4U (071-5317379)  
 Impact (023-5270055)

Productgroep boerenkool	soort/ras	handel	verkrijgbaar bij
Groentehof B.V. (0492-512372)			o.a. de supermarkten Jumbo, Sanders Supermarkten, Van Eerd, Nettorama, Komart in het buitenland bij G.B., Mestgagh, Centrum, Real en Cactus
Mts. Broersen (0228-513945)			
V. Dijk groenteprod. (077-3982546)			

Productgroep gerst	soort/ras	handel	verkrijgbaar bij
Covas/Triligran (0475-560560)	Hanka	Covas/Triligran	Verwerkt in Gulpener bier en bier van Limburgs Land

Productgroep kool	soort/ras	handel	verkrijgbaar bij
Groentehof B.V. (0492-512372)	witte- , rode- , savoioie- en spitskool		o.a. de supermarkten Jumbo, Sanders Supermarkten, Van Eerd, Nettorama, Komart en in het buitenland bij G.B., Mestgagh, Centrum, Real en Cactus
vof Jacobs (077-4651605)	Savoioie- en spitskool		

Productgroep laanbomen	soort/ras	handel	verkrijgbaar bij
Monique Jurrius Laanbomen (0492-352533)	Div. soorten		
Boomkwekerij Henk Gruntjes (0485-478927)	Div. soorten		

Productgroep peen/wortelen	soort/ras	handel	verkrijgbaar bij
Groentehof B.V. (0492-512372)	Winterpeen		o.a. de supermarkten Jumbo, Sanders Supermarkten, Van Eerd, Nettorama, Komart en in het buitenland bij G.B., Mestgagh, Centrum, Real en Cactus
Stichting Milinnova (036-5228592)	Narbonne		Stichting Milinnova
Rijko B.V. (0492-530400)	Winterpeen		Rijko B.V.
V. Dijk groenteprod. (077-3982546)	Wortelen		

Productgroep prei	soort/ras	handel	verkrijgbaar bij
Groentehof B.V. (0492-512372)			o.a. de supermarkten Jumbo, Sanders Supermarkten, Van Eerd, Nettorama, Komart en in het buitenland bij G.B., Mestgagh, Centrum, Real en Cactus
vof Jacobs (077-4651605)			

Productgroep sla	soort/ras	handel	verkrijgbaar bij
Groentehof B.V. (0492-512372)	Ijsbergsla		o.a. de supermarkten Jumbo, Sanders Supermarkten, Van Eerd, Nettorama, Komart en in het buitenland bij G.B., Mestgagh, Centrum, Real en Cactus
V. Dijk groenteprod. (077-3982546)	Ijsbergsla		

Productgroep spinazie	soort/ras	handel	verkrijgbaar bij
Mts. Broersen (0228-513945)			
Groentekwekerij A. v/d Einden (0492-331999)			

Productgroep uien	soort/ras	handel	verkrijgbaar bij
Stichting Milinnova (036-5228592)	Hystar, Nerato, Hyskin, Drago	Gourmet BV, Jonika, Stichting Milinnova, Marbo (0113-502966)	Dekamarkt, Van Eerd, Em-te, Gekoma, Jumbo, Hoogvliet, Jan Linders, Poiesz en Sanders
Mts. Douma-De Zeeuw (036-5228592)			

Productgroep varkensvlees	soort/ras	handel	verkrijgbaar bij
De Hoeve B.V. (0493-326030)		K. Hems B.V. (0497-681614)	Keurslagerijen: J. van Baars – Mierlo D. van den Broek – Eersel M. Broers – Dommelen G. van Exel – Boekel F. Janssen – Sevenum N. Kanon – Bergeijk M. van de Sande – Veldhoven Schutjes vof – Son A.G.M. van Tuyl - Geffen, C.H.Vogels – Nuenen Mark Antonis – Veldhoven Antoine van Baars – Deurne La Boucherie vof – Hapert Coppens – Horst Jan Daamen – Eindhoven Henk van de Goor – Someren Klaas van Hoof – Eindhoven Laureijs – Bladel Laureijs – Lage Mierde Laureijs – Veldhoven Marcel Louwers – Asten Evert Tebak P. v. Tongerlo - Aalst-Waalre Theo van Tuijl – Eindhoven





## Colofon

**uitgave**

SMK (Stichting Milieukeur)

Eisenhowerlaan 150

Postbus 17186

2502 CD Den Haag

**tekst**

SMK

**druk**

Drukkerij De Bink, Leiden

**fotografie**

Hans Hordijk,

SMK

en anderen

mei 2005



Uitgave van:

SMK  
Eisenhowerlaan 150  
Postbus 17186  
2502 CD Den Haag

tel. (070) 3586300  
fax (070) 3502517

e-mail: [milieukeur@milieukeur.nl](mailto:milieukeur@milieukeur.nl)  
internet: [www.milieukeur.nl](http://www.milieukeur.nl)